

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ І ПРИКЛАДНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ

МАРЦЕНЮК ВАЛЕРІЯ ВАЛЕНТИНІВНА

Допускається до захисту:
в. о. завідувача кафедри інформаційних
систем управління д. е. н., професор
_____ Ольга АНІСІМОВА
« ____ » _____ 20__ р.

**ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА В ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ СПІЛКУВАННЯ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІРТУАЛЬНИХ ГРОМАД**

Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Керівник:
Галина ЛУКАШ, професор кафедри
інформаційних систем управління,
д. філол. н., професор

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Марценюк В. В. Інформаційна культура в процесі формування етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки віртуальних громад. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», освітня програма «Документаційне та інформаційне забезпечення управлінської діяльності». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2025. 81 с.

У магістерській роботі досліджено роль інформаційної культури у формуванні етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки у віртуальних громадах. Проаналізовано особливості цифрової комунікації, прояви мовної агресії та дезінформації у соціальних мережах. На основі контент-аналізу діяльності конкретних віртуальних громад у Facebook виявлено рівень дотримання етичних норм та роль модерації. Розроблено практичні рекомендації, правила модерації та Типове положення про модерацію віртуальної громади.

Ключові слова: інформаційна культура, віртуальні громади, етичні стандарти спілкування, інформаційна поведінка, цифрові комунікації, модерація, соціальні мережі.

Табл. 9. Рис. 11. Дод. 1. Бібліограф.: 45 найм

SUMMARY

Martseniuk Valeriia. Information Culture in the Process of Formation of Ethical Standards of Communication and Informational Behavior of Virtual Communities. Specialty 029 “Information, Library and Archival Studies”, Educational Program “Documentation and Information Support of Management Activities”. Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2025. 80 p.

This master's thesis examines the role of information culture in the formation of ethical communication standards and information behavior in virtual communities. The study analyzes the features of digital communication, manifestations of verbal aggression, and the spread of misinformation in social networks. Based on a content analysis of the activities of specific virtual communities on Facebook, the level of compliance with ethical norms and the role of moderation are identified. Practical recommendations, moderation rules, and a Model Regulation on the moderation of a virtual community are developed.

Keywords: information culture, virtual communities, ethical communication standards, information behavior, digital communications, moderation, social networks.

Tabl. 9. Fig. 11. Add. 1. Bibliography: 45 items.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ ЕТИКИ	7
1.1. Роль інформаційної культури у формуванні етичних стандартів у віртуальних громадах.....	7
1.2. Типологія, чинники і ризики інформаційної поведінки в цифровому суспільстві	10
1.3. Етичні стандарти та інформаційна поведінка віртуальних громад	18
Висновки до 1 розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА, МОДЕЛІ ТА ЕТИЧНІ НОРМИ.....	24
ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВІРТУАЛЬНИХ ГРОМАД	24
2.1. Поняття та ознаки віртуальних громад	24
2.2. Особливості інформаційної взаємодії у віртуальних спільнотах	32
2.3. Механізми саморегуляції, модерації, комунікативної відповідальності у формуванні етичних стандартів спілкування	42
Висновки до 2 розділу.....	44
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ І СТАН ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІРТУАЛЬНИХ ГРОМАД ..	46
3.1. Оцінка рівня інформаційної культури членів віртуальної спільноти	46
3.2. Аналіз інформаційної культури та етичних стандартів комунікації віртуальних громад	47
3.3. Пропозиції щодо формування етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки у віртуальних громадах	64
Висновки до 3 розділу.....	69
ВИСНОВКИ	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ.....	72
ДОДАТКИ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена стрімким розвитком цифрових комунікацій та трансформацією соціальної взаємодії у віртуальному середовищі. Віртуальні громади сьогодні виступають не лише майданчиками для обміну інформацією, а й повноцінними соціальними просторами формування громадської думки, ціннісних орієнтацій, норм поведінки та моделей комунікації. У сучасних наукових дослідженнях проблема інформаційної культури розглядається переважно у контексті медіаграмотності, цифрової компетентності та інформаційної безпеки, тоді як її роль у формуванні етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки у віртуальних громадах потребує подальшого системного осмислення.

Науковий вимір актуальності полягає у необхідності розвитку міждисциплінарних підходів до вивчення інформаційної культури як регулятора цифрової комунікації. Суспільний вимір зумовлений зростанням кількості комунікативних конфліктів, поширенням дезінформації, мови ворожнечі та маніпулятивних впливів у соціальних мережах. Евристичний вимір теми полягає у можливості виявлення нових закономірностей взаємозв'язку між інформаційною культурою та етичними нормами у цифровому середовищі. Практичний вимір актуальності визначається потребою розроблення дієвих механізмів модерації, саморегуляції та підвищення інформаційної культури учасників віртуальних громад.

Об'єкт дослідження – процес формування етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки у віртуальних громадах.

Предмет дослідження – інформаційна культура як чинник формування етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки учасників віртуальних громад.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні ролі інформаційної культури у процесі формування етичних

стандартів спілкування та інформаційної поведінки у віртуальних громадах, а також у розробленні прикладних рекомендацій щодо їх удосконалення.

Завдання дослідження:

дослідити наукові підходи до трактування понять інформаційної культури, етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки;

встановити особливості функціонування віртуальних громад як соціально-комунікативних середовищ;

виявити основні чинники, що впливають на формування етичних стандартів у віртуальних громадах;

проаналізувати рівень інформаційної культури та дотримання етичних стандартів у конкретних віртуальних громадах;

виявити проблеми та ризики порушення етичних норм у процесі цифрової комунікації;

обґрунтувати роль модерації у формуванні етичної інформаційної поведінки;

розробити практичні рекомендації та Типове положення про модерацію віртуальної громади.

Методи дослідження: аналіз та синтез для опрацювання теоретичних підходів до проблеми інформаційної культури та цифрової етики, порівняльний метод для зіставлення особливостей функціонування різних віртуальних громад, контент-аналіз для дослідження публікацій і коментарів у соціальних мережах, системний підхід для розгляду інформаційної культури як складової соціальної комунікації, спостереження для фіксації поведінкових моделей учасників віртуальних громад, узагальнення для формулювання висновків та практичних рекомендацій.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі інформаційної культури як системного чинника формування етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки саме у віртуальних громадах, у здійсненні порівняльного аналізу кількох типів віртуальних громад у соціальній мережі Facebook, а також у розробленні Типового положення про модерацію

віртуальної громади як прикладного інструмента формування етичних стандартів цифрової комунікації.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання сформульованих висновків і рекомендацій у діяльності адміністраторів та модераторів віртуальних громад, органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, освітніх закладів з метою підвищення рівня інформаційної культури та етичності цифрової взаємодії. Запропоноване Типове положення про модерацію віртуальної громади може бути впроваджене у практику адміністрування онлайн-спільнот як нормативний документ.

Апробація результатів дослідження: Анісімова О.М., Марценюк В.В. Самоорганізація та етична модерація у віртуальних громадах як прояв інформаційної культури користувача. *Інформація та соціум: збірник матеріалів Х Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Вінниця, 06 червня 2025 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2025, С. 10-14.

Робота складається зі вступу, трьох розділів і списку використаних посилань (45 найменувань) та додатку. Загальний обсяг роботи становить 81 сторінку друкованого тексту, 9 таблиць, 11 рисунків.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ВІРТУАЛЬНОЇ ЕТИКИ

1.1. Роль інформаційної культури у формуванні етичних стандартів у віртуальних громадах

Інформаційна культура є основою відповідальної цифрової взаємодії і розглядається як сукупність знань, умінь, цінностей і моделей поведінки, що забезпечують грамотне, критичне й відповідальне використання інформаційних ресурсів [43]. Вона включає теоретичні знання про інформацію, практичні навички роботи з нею та сучасними технологіями, а також етичні норми та цінності, які визначають раціональне й відповідальне використання інформаційних ресурсів. У контексті віртуальних громад вона виконує системоутворювальну роль, оскільки визначає технічні навички користувача і його здатність до етичної, рефлексивної та соціально орієнтованої комунікації.

Рисунок 1.1 – Критерії високого рівня інформаційної культури [29, 43].

Високий рівень інформаційної культури передбачає вміння користувачів відповідально створювати і поширювати контент; оцінювати достовірність інформації та застосовувати критичне мислення; враховувати етичні наслідки власних дій у цифровому середовищі; розуміти принципи онлайн-безпеки та приватності; дотримуватися загальних і локальних норм комунікації спільноти. Таким чином, інформаційна культура є фундаментом, на якому базується процес формування етичних стандартів онлайн-взаємодії [23, 24]. (рис. 1.1)

Інформаційна культура впливає на формування ціннісних орієнтирів користувачів. Учасники віртуальних громад стикаються з величезними потоками інформації, що можуть бути суперечливими, маніпулятивними або неперевіреними.

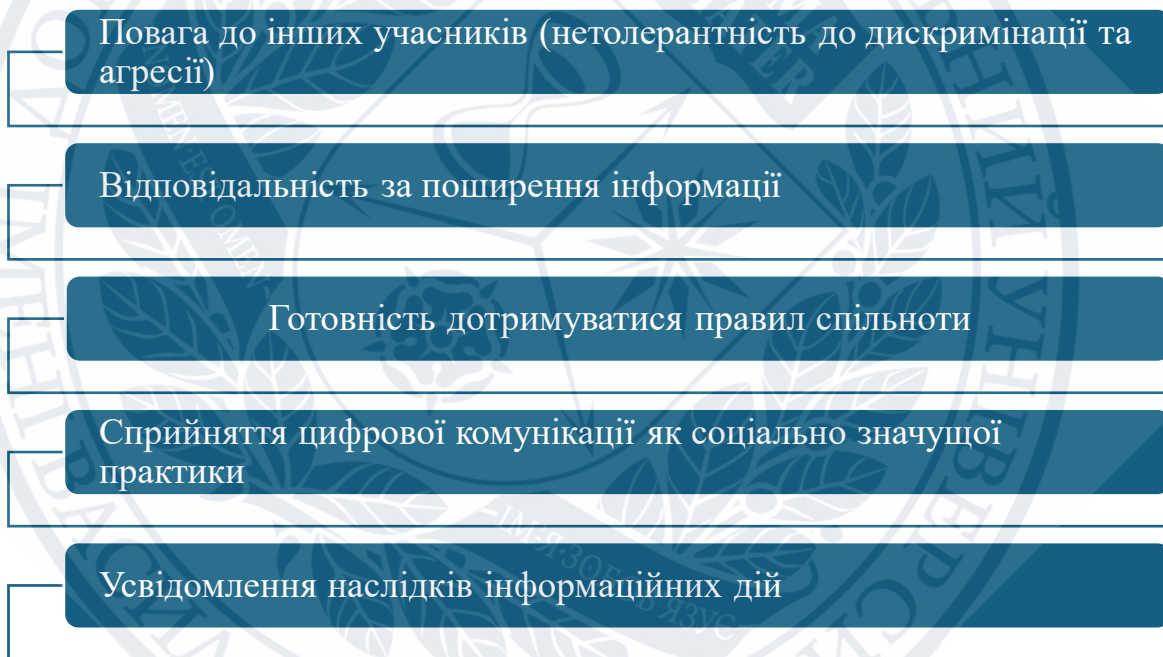

Рисунок 1.2 – Ключові цінності, що формуються під впливом інформаційної культури [23, 24]

Саме інформаційна культура забезпечує здатність користувачів орієнтуватися в цьому середовищі, формувати власні ціннісні орієнтири та обирати етично прийнятні моделі поведінки. На нашу думку, ключовими цінностями, що формуються під впливом інформаційної культури, можна вважати повагу до інших учасників, відповідальність за поширення інформації; готовність дотримуватися правил спільноти, усвідомлення наслідків

інформаційних дій, сприйняття цифрової комунікації як соціально значущої практики (рис. 1.2).

Ці цінності стають базою для вироблення локальних етичних норм конкретної громади та забезпечують стабільність соціальних взаємодій [8].

Інформаційна культура набуває все більшого значення у запобіганні інформаційно-етичним ризикам, оскільки в сучасних віртуальних громадах виникають складні інформаційні загрози: фейки, хейтспіч, кібербулінг, технічні маніпуляції, інформаційні війни. Інформаційна культура дозволяє мінімізувати їхній вплив, забезпечуючи критичне осмислення контенту, розуміння механізмів маніпуляції та пропаганди, здатність протистояти тиску або провокаціям, усвідомлення необхідності дотримання інформаційної безпеки і зрештою, – вміння виявляти порушення етичних норм і реагувати на них. Тому інформаційна культура стає ключовим інструментом етичної самозахисту спільноти.

Таким чином, інформаційна культура фактично виконує регулятивну функцію, впливаючи на якість і напрям взаємодії в онлайн-середовищі і стає основою формування етичних стандартів громади. У віртуальних спільнотах етичні стандарти не виникають автоматично – вони формуються через взаємодію учасників, співпрацю модераторів, вплив алгоритмів та колективний досвід. Інформаційна культура визначає якість цього процесу.

Інформаційна культура забезпечує середовище, у якому етичні стандарти можуть формуватися, закріплюватися і підтримуватися [42]. Зокрема, користувачі з високим рівнем інформаційної культури ініціюють створення правил, пропонують етичні кодекси, поширюють позитивні практики. Модератори з високою інформаційною культурою формують прозорі, справедливі й послідовні політики модерації, уникнувши надмірної цензури або упередженості. Алгоритмічні механізми (фільтри, рекомендації, репутаційні системи) працюють ефективніше, коли користувачі свідомо взаємодіють із ними.

Ефективне формування етичних стандартів можливе лише за умови цілеспрямованого розвитку інформаційної культури учасників. Основні напрями такого розвитку включають: цифрову та медіаосвіту (курси, тренінги,

просвітницькі матеріали), популяризацію критичного мислення та фактчекінгу, формування культури комунікації (нетикет, діалогічність, емпатія), навчання безпечній поведінці в мережі, підтримку механізмів саморегуляції та взаємної відповідальності.

Підсумовуючи, зазначимо, що розвинена інформаційна культура служить фундаментом для сталого розвитку віртуальних громад та підвищення їх здатності протистояти інформаційним і етичним викликам. Інформаційна культура відіграє визначальну роль у формуванні етичних стандартів у віртуальних громадах. Вона впливає на характер комунікації, регулює інформаційну поведінку, формує ціннісні орієнтири користувачів і забезпечує здатність спільноти протистояти інформаційним ризикам. У результаті інформаційна культура стає стратегічним фактором розвитку здорового, безпечного й відповідального цифрового середовища, у межах якого формуються й підтримуються сталий етичний дискурс та якісні стандарти взаємодії.

1.2. Типологія, чинники і ризики інформаційної поведінки в цифровому суспільстві

Однією з ключових характеристик інформаційної культури є її здатність регулювати інформаційну поведінку користувачів. Інформаційна культура стає чинником регулювання інформаційної поведінки. Там, де рівень інформаційної культури високий, спостерігається нижчий рівень конфліктності та агресії; більша схильність до перевірки фактів; зростання взаємної довіри між членами спільноти; зменшення обсягів фейкового, маніпулятивного або токсичного контенту; активніше залучення до конструктивного діалогу. Водночас низький рівень інформаційної культури призводить до поширення девіантних форм поведінки: тролінгу, хейту, дезінформації, маніпуляцій та інформаційних атак.

У цифровому суспільстві інформаційна поведінка є однією з ключових форм соціальної активності, що визначає спосіб взаємодії індивідів з інформаційними

ресурсами, технологіями та іншими учасниками комунікаційного процесу. Інформаційну поведінку можна визначити як сукупність дій, стратегій і практик користувача, спрямованих на пошук, відбір, аналіз, створення, інтерпретацію, поширення та використання інформації в умовах цифрового середовища. Вона характеризує ставлення людини до інформації, ступінь свідомості дій, інформаційну культуру та етичні настанови [23].

У цифровому суспільстві інформаційна поведінка набуває якісно нових рис, що відрізняють її від традиційних форм взаємодії з інформацією. По-перше, масовість виявляється у залученні широких верств населення до постійного створення, споживання та поширення контенту, що робить інформаційні практики невід'ємною частиною повсякденного життя. По-друге, зростає швидкість інформаційних процесів: дані циркулюють миттєво, події висвітлюються в режимі реального часу, а реакції користувачів формуються й поширюються майже одночасно з появою нових інформаційних приводів. По-третє, технологічна опосередкованість означає, що будь-який акт комунікації відбувається через цифрові платформи, інтерфейси та технічні інструменти, які впливають на спосіб доступу до інформації та формують поведінкові моделі користувачів.

Трансформація фізичних спільнот в інформаційні спонукає науковців вбачати в них новий тип індивідуалізму – без фізичного контакту індивідів, які спілкуються, але з відчуттям причетності [38].

Алгоритмічна залежність є ще однією характерною ознакою сучасної інформаційної поведінки: рекомендаційні та персоналізовані алгоритми визначають, який контент користувач бачить, у якому порядку та в якій інтерпретації, що зумовлює появу інформаційних бульбашок, селективного споживання та нових форм маніпулятивного впливу. Мультимедійність цифрового середовища сприяє розширенню каналів сприйняття – інформація подається у вигляді текстів, зображень, відео, аудіо, інтерактивних елементів, що формує складніші моделі взаємодії та вимагає від користувача нових компетентностей. Нарешті, глобальність цифрової комунікації забезпечує

миттєвий доступ до світових інформаційних потоків та дозволяє взаємодіяти з учасниками з різних культурних і соціальних контекстів, роблячи інформаційну поведінку одночасно багаторівневою та міжкультурною. У сукупності ці риси радикально трансформують інформаційне середовище, змінюють характер соціальних зв'язків і посилюють значення інформаційної культури як чинника відповідальної та етичної поведінки в цифровому суспільстві. Типологія інформаційної поведінки відображає різні моделі взаємодії користувачів із цифровою інформацією (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Моделі взаємодії користувачів із цифровою інформацією, створено автором на підставі [12, 21, 28].

Критерій виділення	Тип моделі	Вид моделі
За рівнем активності	Активна інформаційна поведінка:	-ініціативний пошук інформації, -створення контенту (пости, статті, відео), -участь у дискусіях і створенні цифрових продуктів.
	Пасивна інформаційна поведінка:	-споживання контенту без активної участі, -перегляд стрічки, лайки, -спостереження без втручання
За комунікаційною спрямованістю	Комунікативна поведінка	участь у діалогах, обговореннях, чатах
	Спостережна поведінка	переважання реципієнтської позиції, «мовчазна присутність»,
	Трансмісійна поведінка	поширення контенту (репости, пересилання повідомлень), у т.ч. без критичного аналізу
За ціллю взаємодії з інформацією	Пошукова	активний пошук необхідних даних
	Аналітична	перевірка, критичний аналіз, зіставлення джерел
	Креативна	створення оригінального інформаційного продукту.
	Мотиваційна	використання інформації для ухвалення рішень або саморозвитку
	Розважальна	споживання інформації з метою задоволення чи відпочинку

Критерій виділення	Тип моделі	Вид моделі
За ступенем етичності	Етична поведінка	дотримання норм комунікації, авторського права, приватності, достовірності.
	Порушувальна девіантна поведінка	хейт, тролінг, дезінформація, маніпуляції, кібербулінг.
	Амбівалентна поведінка	ненавмисне поширення неперевіреної інформації через низький рівень інформаційної культури.
За рівнем компетентності	Інформаційно-грамотна поведінка	-здатність обирати надійні джерела, -розуміння цифрової гігієни, -критичне мислення.
	Інформаційно-неграмотна поведінка	-бездумне поширення інформації, -потрапляння під вплив маніпуляцій, -ігнорування правил безпеки.

Цифрове середовище як невід’ємна частина роботи сучасних спеціалістів надає широкі можливості для професійної діяльності: онлайн-консультації, вебінари, доступ до наукових ресурсів та сучасних інструментів діагностики. Водночас постають нові етичні питання, породжені специфікою цифрового середовища. Доступність інформації в цифровому середовищі, швидкість її оновлення, легкість створення та зміни (зокрема і вразливість до маніпуляції), простота та швидкість комунікації, розмивання професійних меж, виклики для кібербезпеки і безпеки даних вимагають особливої уваги для дотримання етичних принципів. Етичні стандарти професійної діяльності фахівця залишаються незмінними незалежно від того, чи здійснюється така діяльність особисто й очно, а чи з використанням цифрових технологій, мережі Інтернет, інших засобів комунікації [23]. Усі етичні принципи, визначені в Етичному кодексі психолога НПА, є обов’язковими для дотримання і в цифровому просторі: повага до прав і гідності людини, компетентність, відповідальність, доброчесність (рис. 1.3).

Рисунок 1.3 – Чинники формування інформаційної поведінки (складено автором).

Водночас слід бути уважними щодо того, як саме вони реалізують ці принципи та дотримуються етичних стандартів, використовуючи різні способи надання послуг, зокрема в цифровому просторі [31].

Інформаційна поведінка користувачів у цифровому суспільстві формується під впливом різних соціальних, психологічних, культурних та технологічних чинників. На неї впливають норми й цінності віртуальних спільнот, групові установки, конформізм, стиль онлайн-взаємодії та роль лідерів думок. Важливими залишаються й психологічні аспекти: емоційний стан, мотивація користувача, схильність до імпульсивності та індивідуальні риси, що визначають спосіб реагування на інформацію [44, с. 165]. Культурний і освітній рівень, медіаграмотність та моделі споживання контенту, сформовані в суспільстві, задають рамки критичного сприйняття даних. Значний вплив мають технологічні фактори – алгоритми соціальних мереж, модераційні інструменти, особливості інтерфейсу та можливість анонімності, які визначають доступність, швидкість і характер інформаційних потоків. Макросоціальний контекст, зокрема політична

ситуація, рівень свободи слова та масштаби інформаційних кампаній, також спрямовує поведінку користувачів.

У такому середовищі виникає низка ризиків: поширення дезінформації та фейків, що посилюється швидкістю цифрової комунікації та емоційною реактивністю аудиторії; використання маніпулятивних технологій і таргетованої реклами, які здатні формувати упереджені уявлення; утворення інформаційних бульбашок, що провокують поляризацію й радикалізацію. Додатковими загрозами стають агресія та токсична поведінка, включно з кібербулінгом і тролінгом, які руйнують психологічний комфорт спільнот. Ризики порушення приватності зумовлені недбалістю у поводженні з особистими даними, надмірне споживання контенту часто призводить до цифрової залежності, тривожності та зниження когнітивної стабільності. Усе це визначає складність і суперечливість інформаційної поведінки в сучасному цифровому середовищі.

Високий рівень інформаційної культури є найважливішим інструментом мінімізації ризиків інформаційної поведінки. Він забезпечує критичне сприйняття інформації, усвідомлення механізмів маніпуляції, здатність протидіяти токсичним практикам, відповідальне ставлення до цифрового сліду, дотримання етичних норм комунікації. Таким чином, інформаційна культура виступає стратегічним чинником розвитку безпечного та етичного інформаційного середовища.

Інформаційна поведінка в цифровому суспільстві є комплексним явищем, яке формується під впливом соціальних, психологічних, культурних і технологічних чинників. Її типологія охоплює широкий спектр моделей взаємодії – від активного пошуку знань і творчої діяльності до маніпулятивних або девіантних практик. Разом із тим цифрове середовище містить значні інформаційні ризики, подолання яких можливе лише за умови підвищення рівня інформаційної культури, розвитку критичного мислення й формування етичних стандартів комунікації.

Термін «віртуальне співтовариство» (або «спільнота») введений у 1993 р. Говардом Лі Рейнгольдом – американським дослідником соціальних відносин у

Мережі - у книзі «Virtual Community» [20, с. 154]. Цей твір є одним із найбільш часто цитованих і авторитетних видань з віртуальних співтовариств, і Говард Рейнгольд вважається одним з найбільш видатних експертів у цій галузі знання [5]. У своїй книзі Рейнгольд обговорює різні приклади комунікацій між членами соціальних груп на базі електронних розсилок, новинних списків, багатокористувацьких співтовариств тощо. Поштовхом до написання книги була стаття «Electronic Cafe» Джина Янгблада, де був вперше використаний сам термін. Автор розглядає спільноту як фізичне явище, місце, де люди ведуть дискусії, об'єднуються, поширюють не завжди правдиву інформацію, але водночас знаходять підтримку. Подається інформація у вигляді коротких історій людей, в житті яких віртуальні спільноти за різних обставин відіграли значну роль.

Найпопулярнішими типами вебспільнот є: форуми, соціальні мережі, особисті та колективні блоги, мультимедійні вебспільноти, ринкові вебспільноти, промоційні вебспільноти, wiki-спільноти, освітні вебспільноти.

Г. Рейнгольд дає таке визначення віртуальним співтовариствам: «Віртуальні співтовариства є соціальними об'єднаннями, які виростають із Мережі, коли група людей, відчуючи необхідні людські емоції, підтримує відкрите обговорення досить довго для того щоб сформувати мережу особистих відносин у кіберпросторі» [14]. Г. Рейнгольд стверджує, що віртуальні співтовариства мають як схожі, так і відмінні риси від фізичних співтовариств. На його думку, в міру занурення у віртуальне середовище, віртуальне співтовариство міцно улаштувалося в його реальному світі. Ці два світи - віртуальний і реальний - впливали й збагачували один одного. Він вважає, що однієї технічної можливості контактувати один з одним за допомогою комп'ютера недостатньо для створення співтовариства. Автор аналізує систему WELL, що заснована в 1986 році в Каліфорнії (США) і є однією з перших, яка здійснила функціонування віртуальних співтовариств не тільки в теорії, а й на практиці. Використовуючи терміни «третього місця» Рея Олденберга, Г. Рейнгольд говорить, що WELL можна сприймати як маленьку пивну по

сусідству. Почуття включення у WELL нагадує почуття, що виникає при відвідуванні кафе, пабу, спільної кімнати – того місця, де є можливість, якщо хочеться, послухати чиюсь думку чи приєднатись до бесіди [20]. Р. Олденберг називає зручні простори для існування співтовариств «третім місцем». «Третє місце» існують на нейтральній території й слугують для підтримки своїх гостей в однаковому соціальному стані [20].

Подальшого розвитку поняття віртуального співтовариства набуло в наукових працях багатьох учених - теоретиків віртуального або кіберпросторового співтовариства. Популярність поняття «віртуальне співтовариство» у наукових колах пояснюється його актуальністю для сучасного суспільства. У дослідженнях Джонуса, Хайфортвайте, Лоудера, Рейнгольда, Шулера, Дуттона, Ренінгера, Шумара, Вулгара репрезентовані нові ідеї, аналізується усталена концепція, що необхідна для перегляду поняття співтовариства. Однак загальновизнане визначення віртуального співтовариства та кіберпростору поки що в науковій літературі відсутнє.

У традиційному розумінні, на думку К. Поупла, співтовариство являє собою «місце теплоти, близькості та соціальної єдності» [30]. У такому визначенні співтовариства зроблений акцент на стабільності.

Дж. Джоунг вважає, що віртуальне співтовариство схоже на місто розваг Лас - Вегас. Там люди знаходять духовне споріднення. «Якщо ми оберемо віртуальне співтовариство, яке заохочує виховання та навчання, то у важкі часи це співтовариство може простягнути віртуальну руку допомоги і підтримки. Байдуже, де ти живеш, завжди є впевненість віртуально зустріти людей, які розділяють із тобою твої інтереси та цінності. Однак автор дивиться на віртуальні співтовариства скептично й не хотів би там жити [5]. Саме слово «спільнота» означає зібрання людей, які мають багато спільного між собою, в тому числі спільні прагнення, цілі. З приходом у світ науково-технічного прогресу чимало спільнот почало формуватись через глобальну Інтернет мережу. Це так звані віртуальні спільноти, в якій учасники спілкуються один з одним за допомогою веб-технологій у мережі Інтернет.

1.3. Етичні стандарти та інформаційна поведінка віртуальних громад

У віртуальних громадах етичні стандарти виконують роль регулятивних механізмів, що забезпечують конструктивний характер комунікації, мінімізують конфлікти, сприяють розвитку довіри та взаємоповаги. На відміну від традиційних соціальних норм, вони формуються в умовах цифрової взаємодії, де відсутня фізична присутність, а комунікація здійснюється за допомогою технологічних інструментів.

Етичні стандарти в онлайн-середовищі можна визначити як систему нормативних установок і принципів поведінки, що регулюють спосіб взаємодії користувачів, визначають прийнятні форми спілкування та забезпечують відповідальне використання інформації. Вони охоплюють як формально закріплені правила (регламенти платформи, політики модерації), так і неформальні норми, які формуються у процесі колективної взаємодії [6].

До основних етичних принципів, характерних для віртуальних спільнот, належать: повага до співрозмовника, толерантність, відповідальність за поширення інформації, дотримання приватності, запобігання агресії та дискримінації, чесність і відкритість комунікації. Процес формування етичних норм у цифрових спільнотах є динамічним і залежить від кількох чинників, зокрема (рис. 1.4):

- соціально-культурні чинники. Учасники переносять у віртуальний простір власні культурні традиції, цінності та моделі комунікації, які можуть змінюватися під впливом глобальної мережевої культури;

- технологічні можливості платформи. Алгоритми рекомендацій, системи модерації, функціонал для скарг або блокування користувачів створюють рамки поведінки й визначають, які моделі взаємодії підтримуються або обмежуються;

- лідерство та модерація. Активні учасники, адміністратори й модератори відіграють важливу роль у формуванні культури спілкування, встановленні правил і механізмів відповідальності.

-колективна взаємодія. Етичні норми часто виникають у результаті узгодження поведінкових очікувань, підтримки конструктивних практик і відторгнення девіантних форм комунікації.

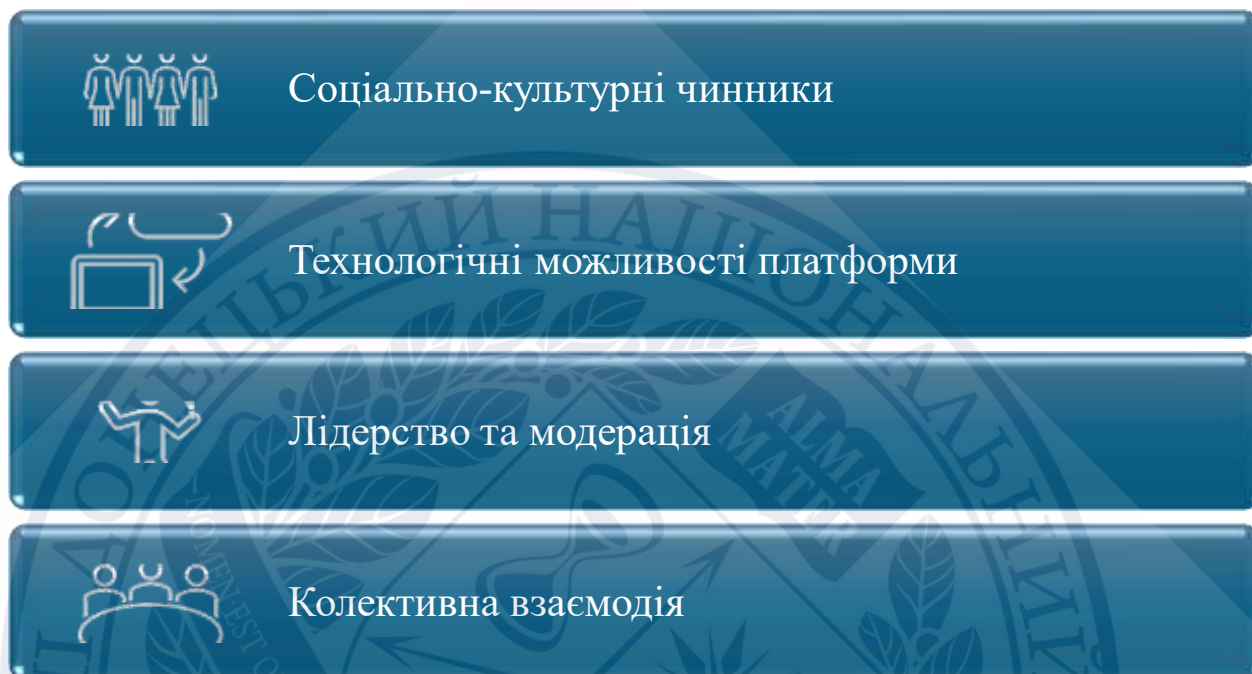

Рисунок 1.4 – Чинники формування етичних норм у цифрових спільнотах
формування етичних норм у цифрових спільнотах [6].

У підсумку етичні стандарти стають внутрішнім регулятором, який підтримує соціальну згуртованість та ефективність колективної діяльності.

Інформаційна поведінка визначається як система дій користувачів, пов'язаних із пошуком, створенням, інтерпретацією, поширенням та оцінюванням інформації в цифровому середовищі [34]. У віртуальних громадах вона набуває специфічних рис, зумовлених особливостями онлайн-комунікації: швидкістю обміну даними, великим обсягом контенту, анонімністю або псевдонімністю, впливом алгоритмів.

Серед ключових характеристик інформаційної поведінки учасників онлайн-громад можна виокремити: активний пошук інформації відповідно до інтересів спільноти; створення нового контенту (пости, коментарі, медіаматеріали); оцінювання достовірності інформації, застосування критичного мислення;

участь у колективних обговореннях, висловлення позицій; репостинг і поширення інформації, що посилює її соціальний вплив; реакції та емоційна взаємодія, що формують соціально-психологічний клімат громади.

Інформаційна поведінка може бути як конструктивною (пошук знань, взаємодопомога, участь у дискусіях), так і девіантною (тролінг, хейт, поширення фейків, маніпуляції, кібербулінг).

Інформаційна культура є ключовою умовою формування етичної поведінки в цифровому середовищі. Вона охоплює сукупність знань, умінь і цінностей, що забезпечують усвідомлене, відповідальне та критичне використання інформаційних ресурсів. Високий рівень інформаційної культури сприяє дотриманню норм коректного спілкування; відповідальному поширенню інформації; запобіганню участі в агресивних або маніпулятивних практиках; формуванню довіри між учасниками; розвитку конструктивного дискурсу та колективного вирішення проблем.

Відтак етичні стандарти й інформаційна культура взаємодоповнюють одне одного: етичні норми визначають «правильні» моделі комунікації, а інформаційна культура забезпечує можливість їх свідомого дотримання.

Сучасні віртуальні громади стикаються з низкою етичних викликів, що суттєво впливають на якість комунікації та стійкість соціальних взаємодій. Однією з головних загроз є поширення дезінформації та фейків, яке посилюється високою швидкістю обміну даними й нерідко супроводжується некритичним тиражуванням недостовірних повідомлень. Анонімність та відчуття безкарності у цифровому середовищі сприяють зростанню агресивної та токсичної поведінки, що підриває довіру між учасниками спільнот. Алгоритмічні упередження, закладені в рекомендаційних механізмах платформ, формують інформаційні бульбашки, звужують інформаційне поле й провокують конфлікти внаслідок посилення однобічних поглядів. Додатковим ризиком є зловживання персональними даними: нехтування правилами цифрової безпеки та приватності створює загрозу витоку чутливої інформації. Також значний вплив мають маніпулятивні практики – політичні, комерційні чи психологічні – які здатні

приховано формувати поведінку та думки користувачів. Усі ці ризики потребують системної етичної регуляції та цілеспрямованого розвитку інформаційної культури інтернет-користувачів.

Віртуальні громади часто сприяють фрагментарному та поверховому сприйняттю інформації, а також відтворенню стереотипних уявлень. Оцінювання контенту через механізми лайків, підписок і поширень фактично підміняє традиційні інструменти редакторського контролю та ґрунтовного критичного аналізу, що впливає на якість інформаційного середовища [27].

Для підтримання етичних стандартів віртуальні громади застосовують низку взаємодоповнювальних механізмів. Серед них – формалізація правил у вигляді регламентів та кодексів поведінки, використання модерації та санкцій, що включають видалення некоректного контенту або блокування порушників. Важливу роль відіграє саморегуляція, коли учасники спільноти демонструють нульову толерантність до небажаної поведінки та підтримують конструктивні норми взаємодії. Значущими є й освітні заходи: розвиток цифрової грамотності, критичного мислення та навичок фактчекінгу, які дозволяють користувачам свідомо оцінювати інформацію. Додатково застосовуються алгоритмічні системи автоматичного виявлення порушень і небезпечного контенту. Поєднання цих механізмів забезпечує формування здорового комунікативного середовища та сприяє сталому розвитку онлайн-громад.

Отже, етичні стандарти та інформаційна поведінка є ключовими чинниками, що визначають характер і якість взаємодії у віртуальних громадах. Вони забезпечують регулювання комунікацій, формують довіру та сприяють розвитку соціально відповідальної цифрової культури. У сучасних умовах особливого значення набуває взаємозв'язок між інформаційною культурою користувачів та етичними нормами, адже саме він забезпечує здатність протистояти інформаційним загрозам і будувати конструктивні моделі онлайн-комунікації.

Висновки до 1 розділу

За результатами теоретико-методологічного аналізу можна стверджувати, що інформаційна культура слугує фундаментом, на якому вибудовуються етичні стандарти цифрової взаємодії, формуються моделі поведінки користувачів та забезпечується стійкість віртуальних комунікацій. Опрацювання теоретичних засад інформаційної культури показало, що її ключові елементи безпосередньо впливають на становлення етичних норм у мережевих співтовариствах. Саме інформаційна культура визначає здатність користувачів адекватно оцінювати інформацію, уникати маніпуляцій, поважати цифрові права інших учасників та дотримуватися принципів доброчесності онлайн.

Віртуальна етика, яка включає норми поведінки, відповідальність за створення й поширення контенту, повагу до приватності та безпеки, формується не стихійно, а в результаті поступового засвоєння культурно-інформаційних практик. Таким чином, інформаційна культура виконує регулятивну та інтегративну функції, забезпечуючи моральну узгодженість цифрових комунікацій і сприяючи розвитку довіри у віртуальних спільнотах.

Дослідження типології інформаційної поведінки засвідчило, що в цифровому середовищі вона набуває багатовимірного характеру та охоплює такі моделі, як пошукова, комунікативна, творча, споживацька, ігрова та ін. У контексті ризиків інформаційної поведінки особливої ваги набувають явища маніпуляції, дезінформації, кібербулінгу, інформаційного перевантаження, порушення приватності та залежності від цифрових середовищ. Аналіз показує, що інформаційна культура виступає інструментом мінімізації потенційних загроз, адже дає змогу користувачам виробляти стійкі та безпечні стратегії інформаційної поведінки, забезпечує усвідомленість і автономність у взаємодії з цифровими технологіями.

Отже, інформаційна культура та віртуальна етика є ключовими категоріями, що визначають якість і безпечність життєдіяльності людини в цифровому суспільстві. Вони задають рамки відповідальної поведінки, формують етичні

орієнтири в онлайнових спільнотах та сприяють гармонізації взаємодії між людьми й технологіями. Усвідомлення чинників, типів та ризиків інформаційної поведінки дає змогу вибудувати дієві механізми підтримки цифрової безпеки та розвитку зрілих, етично орієнтованих віртуальних громад.

РОЗДІЛ 2.

СТРУКТУРА, МОДЕЛІ ТА ЕТИЧНІ НОРМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВІРТУАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Поняття та ознаки віртуальних громад

Віртуальна громада – це соціальна спільнота користувачів, об'єднана стійкими комунікативними зв'язками та спільними інтересами, цінностями або практиками взаємодії, що формуються й реалізуються переважно в цифровому середовищі за допомогою мережових комунікаційних технологій [36]. Її існування не залежить від фізичної присутності учасників, а ґрунтується на регулярній онлайн-взаємодії, виробленні спільних норм, правил поведінки й механізмів самоорганізації.

У сучасному інформаційному суспільстві віртуальні громади (або спільноти) є новою формою суспільної самоорганізації та відіграють важливу роль у спілкуванні, обміні інформацією, освіті, професійному розвитку та навіть у політичних процесах [4]. Вони виникають і функціонують в онлайн-просторі, долаючи географічні кордони. Віртуальні громади дозволяють людям спілкуватися та взаємодіяти незалежно від їхнього фізичного місцезнаходження, що сприяє формуванню глобального інформаційного простору. Ці спільноти зазвичай об'єднують людей зі спільними інтересами, хобі, професійними цілями або цінностями, що сприяє глибокій взаємодії та обміну досвідом, стають важливими джерелами для навчання та професійного розвитку, пропонуючи доступ до курсів, вебінарів, статей та експертних думок [20].

Віртуальні громади задовольняють потребу людей у соціалізації, забезпечують емоційну підтримку, можливість знайти нових знайомих та підтримувати зв'язок із близькими. Під впливом соціальних мереж традиційна матеріальна основа життєвого простору людини поступово поступається місцем електронним практикам, опосередкованим цифровими екранами та візуальними

образами. Фізична реальність дедалі активніше доповнюється віртуальним середовищем, яке людина може вільно конструювати та трансформувати і яке функціонує за власними, відмінними від природних, законами [41].

Соціальні мережі та віртуальні платформи можуть бути ефективними інструментами для організації протестів, поширення правдивої інформації, залучення громадян до прийняття рішень на місцевому та державному рівнях та підтримки демократичних процесів. Вони також впливають на бізнес та економіку, створюючи нові моделі взаємодії, такі як віртуальні підприємства та ринки віртуальних активів.

Разом із перевагами віртуальні громади несуть і певні ризики. До них належать проблеми, пов'язані з безпекою даних, маніпулюванням громадською думкою, поширенням дезінформації та відсутністю гарантій автентичності комунікантів (наприклад, використання ботів). Нижче подано перелік основних ознак віртуальних громад (рис. 2.1) та їх характеристика.

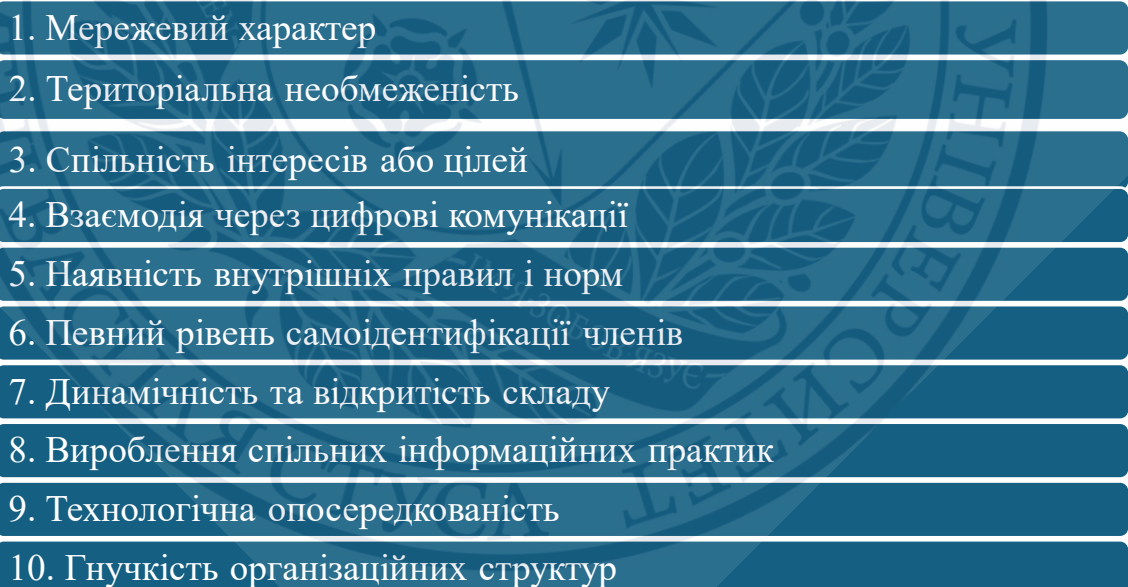
-
1. Мережевий характер
 2. Територіальна необмеженість
 3. Спільність інтересів або цілей
 4. Взаємодія через цифрові комунікації
 5. Наявність внутрішніх правил і норм
 6. Певний рівень самоідентифікації членів
 7. Динамічність та відкритість складу
 8. Вироблення спільних інформаційних практик
 9. Технологічна опосередкованість
 10. Гнучкість організаційних структур

Рисунок 2.1 – Основні ознаки віртуальних громад, складено автором на підставі [18, 19].

Розглянемо ці ознаки детальніше. По-перше, віртуальна громада має мережевий характер, тобто, громада існує і функціонує на базі цифрових платформ (соціальні мережі, форуми, месенджери, спеціалізовані онлайн-

платформи), що забезпечують комунікацію між учасниками. Територіальна необмеженість означає, що учасники можуть перебувати у різних географічних точках, але взаємодіють у спільному інформаційному просторі. Формування громади ґрунтується на об'єднанні людей навколо певної теми, проблеми, діяльності або ідентичності (професійної, культурної, ігрової тощо), тобто маємо справу із спільністю інтересів або цілей. Основні форми взаємодії – текстові, аудіо- та відеокommунікації, обмін контентом, колективне обговорення та створення інформаційних продуктів. Громада формує власні етичні стандарти, норми поведінки та механізми регулювання комунікації (модерація, правила користування, санкції). Учасники відчують приналежність до спільноти, визнають її цінності та беруть участь у діяльності громади. Склад громади може швидко змінюватися через простоту входу та виходу, притаманну онлайн-середовищу, отже, йдеться про динамічність та відкритість її складу. Учасники створюють, поширюють і споживають інформацію за певними внутрішніми правилами, що формують специфічну інформаційну поведінку, тобто виробляють спільні інформаційні практики.

Усі форми комунікації здійснюються за допомогою цифрових інтерфейсів, алгоритмів і технічних засобів, що впливають на структуру взаємодій (наприклад, алгоритми рекомендацій чи модерація), що ми називаємо технологічною опосередкованістю. І зрештою, віртуальні громади можуть мати як чітку ієрархію (адміністратори, модератори), так і децентралізовану, горизонтальну організацію, що виявляє гнучкість організаційних структур

Як було зазначено, віртуальні громади стали невід'ємною частиною сучасного соціального простору, об'єднуючи людей незалежно від їхнього місця проживання, професії чи культурного середовища. У цих спільнотах формується особлива система взаємодій, яка забезпечує обмін інформацією, підтримку, творчість та співпрацю. Щоб зрозуміти, як саме працюють такі об'єднання та чому вони відіграють важливу роль у житті користувачів, варто розглянути ключові функції, які виконують віртуальні громади. Важливими є також критерії визначення цих функцій – їхня стабільність, регулярність прояву, значення для

підтримки життєздатності спільноти та вплив на взаємодію між її учасниками. Саме поєднання функцій і критеріїв дозволяє комплексно оцінити роль та ефективність віртуальних громад. Існує кілька підходів до класифікації віртуальних громад залежно від критеріїв. У роботі, вважаємо, зручно подати їх у комплексному вигляді (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Класифікація віртуальних громад (укладено автором)

Тип віртуальної громади	Аналіз критерія виділення типу
1. За характером інтересів і цілей	
Професійні громади	Об'єднують фахівців певної сфери (ІТ-спільноти, наукові мережі, освітні платформи).
Тематичні (контентні) громади	Формуються навколо спільних інтересів: хобі, мистецтва, літератури, технологій
Громади підтримки	Призначені для взаємодопомоги (психологічні групи, групи пацієнтів, батьківські спільноти).
Активістські та громадянські громади	Орієнтовані на соціальні зміни, волонтерство, вирішення суспільних проблем.
Комерційні та маркетингові громади	Формуються навколо брендів, продуктів, сервісів, включаючи групи лояльності.
Геймерські та фанатські спільноти.	Об'єднують учасників ігрових світів, фанатів серій, культурних явищ
2. За типом платформи	
Соціально-мережеві громади	Facebook, Instagram, TikTok, LinkedIn-групи
Форумні громади	Структуровані за темами і гілками обговорень
Месенджерні спільноти	Канали та групи в Telegram, Viber, WhatsApp.
Спеціалізовані платформи	Reddit, StackOverflow, GitHub-спільноти, навчальні LMS-платформи.
Ігрові віртуальні світи.	ММО-громади, Discord-сервери гравців тощо
3. За ступенем формалізації	
Формалізовані громади	Чіткі правила, модератори, визначені ролі.
Неформальні громади	Вільні, спонтанні об'єднання без жорсткої регуляції.
4. За тривалістю існування	
Стійкі (довготривалі)	– існують роками.
Тимчасові (ситуативні)	– формуються на короткий період (наприклад, під конкретну подію чи проблему).
5. За способом комунікації	
Текстові	-форуми, чати.
Мультимедійні	-відеостріми, аудіочати, подкаст-спільноти.
Мультиформатні	-поєднання різних типів контенту.

Чому користувачі Інтернету вступають у віртуальні співтовариства? Очевидно, що користувачі, орієнтовані на вирішення практичних проблем, розглядають вступ у віртуальне мережне співтовариство як можливість перебувати в інформаційному середовищі разом з акторами, компетентними у відповідній проблематиці, – порушує питання. Як писав Г. Рейнгольд, «Віртуальні суспільства автоматично не виникнуть і не виростуть через те, що власники ресурсу просто додадуть форум або кімнату для бесіди на відповідній сторінці всесвітньої павутини. Зусилля, які привертають увагу людей і стимулюють їхнє бажання брати участь у дискусіях у кіберпросторі, повинні бути націлені насамперед на те, щоб об'єднати людей. Кваліфіковане сприяння, добре продумані суспільні контакти, соціальні механізми й матеріали мультимедіа для знайомства з новинками у використанні медіа – це і є «суспільна інфраструктура», необхідна для успіху в побудові віртуального співтовариства, тепер, коли інструментальні засоби стали доступними» [20].

Дослідники розглядають віртуальні спільноти, особливо віртуальні навчальні спільноти як засіб спілкування та навчання з різних сторін. Ефективні взаємовідносини між учасниками віртуальної спільноти забезпечуються насамперед високим рівнем культури ділового спілкування, яке виступає процесом взаємодії та обміну інформацією між особами. У ході цього обміну відбувається передавання й засвоєння соціального досвіду, що зумовлює трансформацію характеру взаємодії та сприяє формуванню нових особистісних якостей у її учасників [35]. Дослідження щодо ефективності діяльності у віртуальних навчальних спільнотах відображені в роботах таких зарубіжних науковців, як С. Асето С. Весібанд, Дж. Левін, Г. Рейнгольд, К. Сван, А. Сузберт та інші. Серед українських вчених цими питаннями займаються В.Ю. Биков, М.І. Жалдак, Н.Т. Задорожна, С.Г. Литвинова, І.Д. Малицька та інші. Питання формування полікультурної компетентності учнів розглядаються в зарубіжних концепціях полікультурної освіти в роботах Е. Тейлора, К. Корхонен, Н. Девіс, М. Ракотемна та інші. Серед вітчизняних вчених цими проблемами займаються Л.І. Воротняк, Л.А. Гончаренко, Л.Є. Перетяга, М.В. Симоненко та інші [11].

Група італійських дослідників С. Асето, К. Донді, П. Марзотто запропонувала у своєму дослідженні для опису навчальної спільноти таку характеристику: «будь-яка колективна група осіб, які поділяють спільні інтереси, цілі, пристрасті, об'єкти та обставини і – завдяки активності дій (активна чи пасивна участь) з іншими членами групи – розширюють свій рівень розуміння, усвідомлення, знання, досвід і перспективи» [20].

Свою класифікацію відповідно до сучасних сфер та технологій використання віртуальних спільнот, подали О.В. Марковець і Р. Паздерська [21, 22] (рис. 2.2).

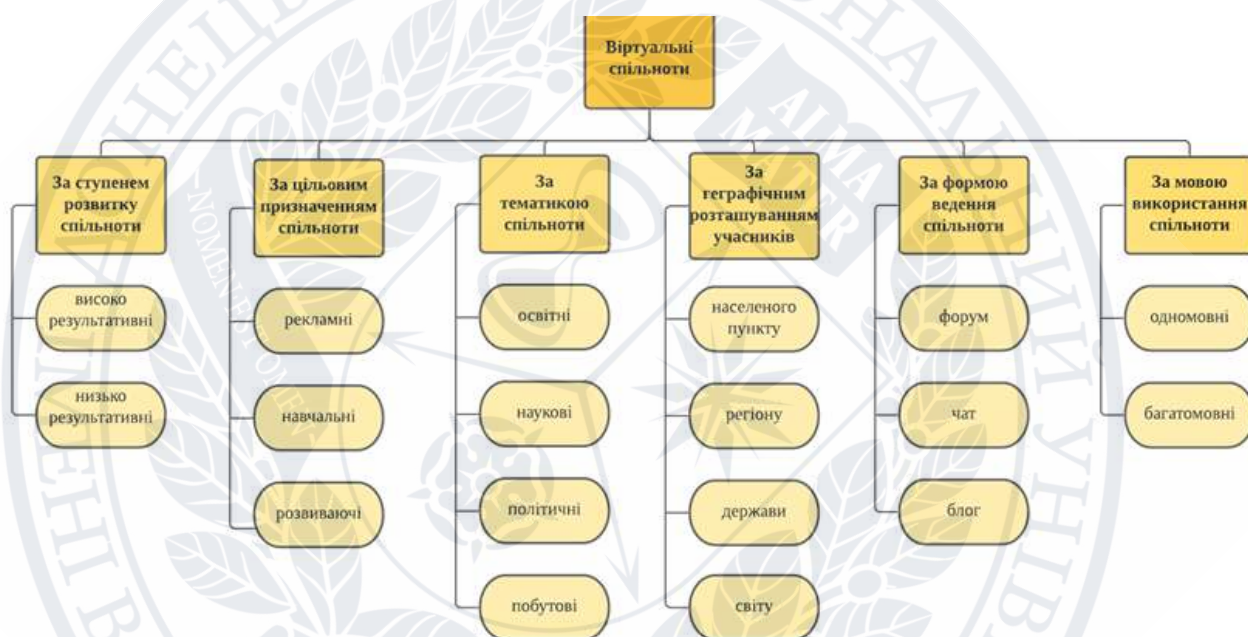

Рисунок 2.2 – Класифікація віртуальних спільнот відповідно до їх особливостей [21, 22].

Комунікативна функція забезпечує обмін інформацією, думками та досвідом між учасниками (рис. 2.3). Інформаційна пов'язана зі створенням, збереженням, поширенням та актуалізацією знань. Соціальна сприяє формуванню соціальних зв'язків, відчуттю спільності та підтримки. Культурно-ціннісна допомагає виробляти й поширювати норми, традиції, етичні стандарти та моделі поведінки. Організаційна передбачає самоорганізацію, координацію спільних дій і планування активностей. Мотиваційна підтримує ініціативи, залучає до активності та заохочує участь у проєктах. Навчальна (освітня) спрямована на формування компетентностей, обмін знаннями та наставництво. Регулятивна

модерує поведінку, підтримує порядок і забезпечує дотримання правил. Інтеграційна об'єднує людей з різних середовищ, створюючи нові соціальні контексти. Розважальна – забезпечує умови для відпочинку, дозволяє їй участі в ігрових чи творчих активностях. Розважальні віртуальні спільноти – це спільноти, спрямовані на покращення людського світосприйняття через публікацію інформації у жартівливому сегменті. Позиціонування думок, явищ, досліджень, фотографій, які можуть бути цікаві користувачам різних сфер з використанням мемів. Мем – це графічне зображення чи відео з використанням гумору. Адміністратори спільнот такого напрямку працюють над пошуком необхідного для них контенту з фільмів, мультфільмів, інтерв'ю, щоб написати до них текст.

Рисунок 2.3 –Класифікація за функціями віртуальних спільнот
(укладено автором).

Віртуальна громада формується з низки ключових елементів, кожен із яких забезпечує її повноцінне функціонування. Центральне місце посідають учасники – члени спільноти, що здійснюють комунікацію та взаємодію. Важливу роль відіграють лідери та модератори, відповідальні за організацію процесів, регуляцію поведінки та підтримання порядку; вони часто виступають як експерти або куратори. Основою існування громади є платформа, тобто технічна інфраструктура, що визначає можливості комунікації, типи контенту та моделі взаємодії між користувачами. Значущими є правила та норми – як формальні, так і неформальні стандарти поведінки, етичні принципи та механізми санкцій. Інформаційний контент, що включає пости, коментарі, статті, відео, меми та інші матеріали, забезпечує інформаційний обіг усередині спільноти. Комунікативні канали – приватні повідомлення, коментарі, стріми, голосові чати – створюють інструментарій для взаємодії. На функціонування спільноти впливають також алгоритмічні механізми, зокрема рекомендаційні системи, фільтри та бот-модерація, які визначають видимість контенту й характер інтеракцій. Завершальним елементом є соціальні ролі: активні й пасивні учасники, експерти, новачки, лідери думок та інші типи користувачів, що формують внутрішню соціальну структуру громади. Зважаючи на структурні елементи віртуальної громади, можна запропонувати таку характеристику (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Характеристика віртуальної громади за структурними елементами (укладено автором).

Ключові елементи системи віртуальної громади	Їх основний зміст
Учасники (члени громади)	Основний соціальний суб'єкт, що здійснює комунікацію та взаємодію
Лідери та модератори	Відповідають за організацію, регуляцію та підтримку порядку; можуть виступати експертами або кураторами.
Платформа (технічна інфраструктура)	Цифрове середовище, яке визначає можливості комунікації, формат контенту та моделі взаємодії.
Правила та норми	Формальні або неформальні стандарти поведінки, етичні принципи та санкційні механізми

Ключові елементи системи віртуальної громади	Їх основний зміст
Інформаційний контент	Пости, коментарі, статті, відео, меми, файли – усі інформаційні продукти, що циркулюють у межах громади.
Комунікативні канали	Інструменти взаємодії: приватні повідомлення, коментарі, стріми, голосові чати тощо
Алгоритмічні механізми	Рекомендаційні системи, фільтри, бот-модерація, що впливають на видимість контенту та інтеракцій.
Соціальні ролі	Активні учасники, пасивні спостерігачі, експерти, новачки, лідери думок тощо.

Отже, характеристика віртуальної громади за її структурними елементами дає змогу комплексно зрозуміти механізми її функціонування та внутрішню організацію. Сукупність учасників, їхніх ролей, правил взаємодії та цифрового середовища створює динамічну соціальну систему, у якій комунікація, обмін інформацією та спільна діяльність відбуваються завдяки чітко налагодженим інструментам і процесам. Платформа, алгоритмічні механізми й комунікативні канали формують технічний каркас, тоді як контент, соціальні ролі та модерація забезпечують змістовне наповнення та порядок. Усе це разом дозволяє віртуальній громаді не лише підтримувати стабільне існування, а й розвиватися, адаптуватися до потреб учасників і створювати унікальний простір взаємодії.

2.2. Особливості інформаційної взаємодії у віртуальних спільнотах

Інформаційна взаємодія у віртуальних спільнотах має низку специфічних рис, що відрізняють її від комунікації у традиційних офлайн-групах. Насамперед вона здійснюється через цифрові канали – текст, зображення, відео, аудіо та інтерактивні формати. Це створює багаторівневий інформаційний потік, де користувачі не лише передають повідомлення, а й формують новий контент, модифікують наявні матеріали та поширюють їх у межах певної платформи.

Віртуальні спільноти характеризуються високим рівнем доступності та асинхронності комунікації. Учасники можуть взаємодіяти незалежно від часу та простору, що сприяє більшій кількості учасників і тривалості дискусій. Водночас обмін інформацією нерідко набуває фрагментарного або багатопотокового характеру, що ускладнює контроль за якістю та достовірністю даних.

Значну роль відіграють алгоритми, які визначають, який контент побачать користувачі, формують інформаційні «бульбашки» та впливають на темпи поширення повідомлень. Алгоритмічна селекція може стимулювати активність, але й створювати упереджені інформаційні середовища.

Ще однією особливістю є висока швидкість вироблення та трансформації інформації. Користувачі активно реагують на новини, події або дискусії, створюючи потоки коментарів, мемів чи аналітичних матеріалів. Це сприяє формуванню колективних інтерпретацій, що можуть впливати на громадську думку.

Активне впровадження віртуальних технологій актуалізувало низку проблем, з якими стикаються користувачі соціальних мереж і соціальних медіа. Насамперед ідеться про заміщення реальності символами, візуальними образами та штучними конструкціями, які частково трансформують або повністю підміняють її, що призводить до викривлення комунікативних процесів. Водночас процедура реєстрації у соціальних мережах не передбачає суворих вимог щодо автентичності персональних даних користувача та змістового наповнення його профілю, що посилює ризики недостовірності інформації [33].

Анонімність учасників віртуальної громади здатна посилювати схильність до нетипових і ненормативних форм поведінки, а також стимулювати конструювання штучних образів окремих осіб або цілих груп, що впливає на характер комунікації та сприйняття соціальних ролей у цифровому середовищі [28].

У межах спільнот формується розподіл ролей: експерти або лідери думок задають тон дискусіям, модератори забезпечують порядок, тоді як інші учасники виконують функції спостерігачів чи коментаторів. Така рольова структура

визначає якість інформаційних потоків, рівень довіри та дотримання етичних норм. Суттєве значення має також культурно-мовна специфіка. У різних спільнотах домінують свої меми, способи самовираження, коди й традиції, що впливають на спосіб подання інформації та зрозумілість для новачків. Отже, інформаційна взаємодія у віртуальних спільнотах є комплексним процесом, що поєднує технологічні, соціальні та комунікативні чинники й формує унікальну структуру цифрової комунікації.

Розглянемо кілька прикладів віртуальних спільнот з різними особливостями. Умовно можна виділити три приклади – професійну, громадянську та міжнародну багатотематичну спільноти – і простежити, як у них відрізняється інформаційна та соціальна взаємодія.

Так, DOU.ua – професійна спільнота українських IT-фахівців. Особливість: домінування експертного контенту, аналітики та професійного обміну досвідом. Комунікація здебільшого раціональна й орієнтована на знання: статті, огляди компаній, технічні дискусії. Взаємодія регулюється активною модерацією, що підтримує якість обговорень [15]. Алгоритмічний вплив мінімальний – актуальність визначається реакціями користувачів.

Інша віртуальна спільнота – волонтерська громадянська онлайн-спільнота «Повернись живим» [39]. Особливість: інформація має оперативний, суспільно значущий характер. Учасники взаємодіють задля координації допомоги, підтримки ініціатив і поширення достовірних даних щодо потреб військових чи гуманітарних проєктів. Тут висока довіра до джерел і важлива роль лідерів думок та офіційних представників. Контент емоційно заряджений, що стимулює залученість.

Reddit – міжнародна платформа і її субредити (r/science, r/gaming, r/AskUkraine). У вересні 2025 року Reddit отримав україномовний інтерфейс. Особливість: децентралізована структура, велика кількість тематичних спільнот, різний рівень якості інформації. Алгоритми визначають видимість контенту на основі голосувань користувачів. Висока швидкість поширення інформації, сильний вплив мем-культури. Рольові структури (модератори, автори, активні

учасники) формуються всередині кожного субредиту окремо. Назва «Reddit» – це гра слів англійською мовою, змінена фраза «read it», що співзвучно з фразою «I read it on Reddit» («Я прочитав це на Редіті»). Контент на сайті розділено на категорії, 50 з яких є визначеними з самого початку, вони називаються «сабредити за замовчуванням», вони відображаються на стартовій сторінці для нових користувачів і для тих, хто користується сайтом без реєстрації [45].

Порівнюючи типи взаємодії у різних спільнотах, зазначимо, що у професійних спільнотах (наприклад, DOU.ua) такі типи взаємодії: експертно-орієнтована взаємодія: обмін знаннями, порадами, аналітикою; дискусійна взаємодія: структуровані обговорення технічних питань і репутаційна взаємодія: фіксація авторитету й компетентності учасників. Їхня специфіка: висока стандартизація, прагнення достовірності, важлива роль модерації. Емоційність мінімальна, натомість переважає прагматизм.

Типи взаємодії волонтерсько-громадянських спільнот («Повернись живим»): координаційна взаємодія: розподіл задач, оперативні оголошення, уточнення потреб; підтримувальна взаємодія: емоційна солідарність, підсилення довіри, згуртування; мобілізаційна взаємодія: заклики до дій, поширення важливої інформації, збір ресурсів. Специфіка: висока емоційність, швидкість реакцій, значення офіційних джерел. Інформація часто має соціальну вагу та пов'язана з реальними діями й наслідками.

Типи взаємодії міжнародних і багатотематичних спільнот (наприклад, Reddit: масова взаємодія: велика кількість коротких реакцій – коментарів, лайків, голосувань; культурно-меметична взаємодія: формування мемів, жартів, внутрішніх кодів; ситуативна взаємодія: швидке реагування на тренди, новини, конфлікти. Специфіка: анонімність, велика різноманітність стилів комунікації, домінування алгоритмів над структурованістю дискусій [16].

Типи взаємодії у віртуальних спільнотах мають чітку специфіку, що залежить від їхньої природи, цілей і технічних характеристик. Професійні громади тяжіють до раціональної, експертної та формалізованої комунікації, де пріоритетом є якість інформації та репутація учасників. Волонтерсько-

громадянські спільноти, навпаки, будуються на емоційній підтримці, координації дій та швидкому реагуванні, оскільки їхня діяльність тісно пов'язана з реальними потребами й соціальною відповідальністю. Великі міжнародні платформи на кшталт Reddit проявляють змішаний характер взаємодій: вони поєднують масовість, мем-культуру, анонімність та вплив алгоритмів, створюючи більш хаотичний і динамічний тип комунікації. Порівняння проведемо за допомогою табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Порівняння типів взаємодії у різних віртуальних спільнотах (укладено автором).

Тип спільноти / приклад	Домінуючі типи взаємодії	Особливості інформаційної взаємодії	Специфіка поведінки учасників
Професійні (DOU.ua)	-Експертна та раціональна взаємодія -Аналітичні дискусії -Репутаційне оцінювання	Висока вимогливість до аргументів; низька емоційність; обмін фактичними знаннями; підтримка якості модерацією	Прагматичність, орієнтація на компетентність, формування професійного іміджу
Волонтерсько-громадянські («Повернись живим»)	-Координація дій -Мобілізаційні повідомлення -Емоційна підтримка	Швидкість поширення; висока довіра до офіційних джерел; чутливість до актуальних подій; важливість перевірених даних	Солідарність, згуртованість, чітка роль лідерів думок, готовність до дій
Міжнародні багатотематичні (Reddit)	-Масове коментування -Меметична взаємодія -Ситуативні реакції на тренди	Сильний алгоритмічний вплив; висока варіативність контенту; можливі інформаційні «бульбашки»; низька формалізація	Анонімність, спонтанність, гумор, швидке наростання дискусій

Аналіз табл. 2.3 показує, що специфіка у типах взаємодій залежно від виду спільноти або громади доволі виразна. Її можна описати за кількома критеріями:

1. Мета спільноти визначає домінуючий тип взаємодії. Так, професійні – обмін знаннями й раціональна дискусія; волонтерські – мобілізація та підтримка; розважальні – кліповий контент і меметична взаємодія; навчальні – менторство та співтворення знань.

2. Рівень формалізації та модерації впливає на тональність і структуру спілкування. Чіткі правила → структуровані, аргументовані дискусії. Мінімальна модерація → хаотичні, інколи конфліктні взаємодії.

3. Алгоритми платформи формують стиль взаємодії. У Reddit чи Facebook алгоритми «проштовхують» популярний контент, підсилюючи емоції та вірусність. У професійних форумах алгоритми менш домінантні, а увага більше залежить від змісту.

4. Культурна та рольова структура задає характер взаємодій. У спільнотах з експертами → високий рівень аргументації. У розважальних спільнотах → гумор, легкість, швидкі реакції. У громадянських → відповідальність, довіра, солідарність.

5. Рівень анонімності впливає на відкритість та емоційність. Анонімні спільноти → сміливі висловлювання, але й більший ризик тролінгу. Ідентифіковані спільноти → стриманіші, але більш конструктивні комунікації.

Звернімо увагу на міжнародну спільноту. Reddit (укр. *rédit*; є також варіанти *redit*, *reddit* ['redit]) – це, як зазначалось, американський вебсайт-агрегатор соціальних новин, рейтингування контенту та вебфорум (рис. 2.4). Зареєстровані користувачі (зазвичай звані «редиторами») подають на сайт контент, такий як посилання, текстові дописи, зображення та відео, які потім голосують «за» чи «проти» інші користувачі. Дописи організовані за темами на створених користувачами дошках, які називаються «спільнотами» або «сабредитами». Адміністратори Reddit модерують спільноти. Модерація також здійснюється модераторами конкретних спільнот, які не є співробітниками Reddit. Сайт управляється Reddit Inc. зі штаб-квартирою в Сан-Франциско. У

наведених нами прикладах: *r/science* – субредит, присвячений науці. Тут обговорюють наукові новини, дослідження, публікують статті та аналітичні матеріали; *r/gaming* – субредит для геймерів. Учасники обговорюють ігри, діляться новинами про ігрову індустрію, мемами та порадами; *r/AskUkraine* – субредит, де користувачі можуть ставити запитання про Україну або українську культуру, отримувати пояснення, ділитися досвідом і ресурсами. *r/ukraina: Все про Україну*. Основне правило: дотримуватися суспільноприйнятних норм спілкування культурних та ввічливих людей. Це міжнародна онлайн-платформа, яка об'єднує користувачів у спільноти для обговорення різних тем. Ключова особливість Reddit – його структурована система спільнот, які називаються субредитами (*subreddits*). Субредит – це окрема тематична спільнота всередині Reddit, присвячена певній темі чи інтересу. Кожен субредит має власні правила, модераторів, формат подачі контенту та аудиторію. Користувачі можуть підписуватися на ті субредити, які їм цікаві, і отримувати контент саме з цих спільнот.

Рисунок 2.4 – Логотип редита [URL: <https://surl.li/pnqtuv>].

Ми наводимо ці приклади, щоб показати, як у одній платформі (Reddit) існують різні спільноти з різними тематиками та стилем взаємодії, навіть якщо вони функціонують за загальними принципами Reddit. Кожен субредит має свій тип взаємодії, свої правила та культуру комунікації, що ілюструє специфіку інформаційної взаємодії в багатотематичних міжнародних спільнотах.

Отже, специфіка типів взаємодії у віртуальних спільнотах визначається не лише їхнім змістом чи тематикою, а й структурою ролей, культурними кодами, рівнем модерації, технічними механізмами платформи та цінностями учасників. Саме це поєднання формує унікальний стиль комунікації кожної окремої спільноти. Типи взаємодії у віртуальних спільнотах справді мають свою

специфіку, яка залежить від їхньої мети, структури, технічної платформи, ролей учасників та рівня модерації. Професійні спільноти зорієнтовані на раціональний обмін знаннями, волонтерсько-громадянські – на координацію й підтримку, а великі міжнародні платформи – на масовість, швидкість і різноманітність форматів комунікації. Ці відмінності визначають, як саме формується інформаційний простір, які норми діють та які механізми забезпечують ефективну взаємодію у кожній окремій віртуальній громаді.

Віртуальні спільноти та віртуальні громади є формами цифрової соціальної організації, що виникають у мережевому середовищі, однак вони відрізняються за метою, структурою та характером взаємодії.

Віртуальні спільноти формуються навколо інтересів, тематики або спільних захоплень, тому їхня взаємодія здебільшого носить інформаційно-комунікативний або розважальний характер. Такі спільноти мають гнучку, менш формалізовану структуру, а участь у них визначається добровільністю та рівноправністю. Комунікація тут може бути емоційною, неструктурованою, побудованою на обміні думками, досвідом, мемами чи дискусіями. Рольові відмінності між учасниками мінімальні, а вплив формуються переважно через активність.

На відміну від них, віртуальні громади є більш організованими та зорієнтованими на досягнення спільних цілей – професійних, соціальних чи навчальних. Їм притаманна розвинена внутрішня структура з чіткими ролями, правилами та механізмами модерації, а взаємодія має переважно організаційний, мотиваційний і регулятивний характер.

Формування віртуальної громади ґрунтується на створенні персональних робочих середовищ окремих користувачів, які функціонують як індивідуальні цифрові робочі простори. Такі середовища мають бути максимально орієнтованими на потреби користувачів та інтегрувати інструменти для керування особистими документами, планування діяльності й організації робочих процесів [7].

Учасники віртуальних громад не лише обмінюються інформацією, а й координують дії, розподіляють обов'язки, приймають колективні рішення, формують довготривалі соціальні зв'язки та підтримують порядок у межах спільного цифрового середовища.

Специфіка взаємодії у цих формах цифрової соціальності визначається їхніми цілями та організаційною логікою: спільноти забезпечують вільне спілкування та підтримують інтереси, тоді як громади спрямовані на спільну діяльність, розвиток компетентностей, підтримку і координацію [17]. Таким чином, віртуальні спільноти є більш відкритими й неформальними, тоді як віртуальні громади – структурованими, цілеспрямованими та функціонально згуртованими. Разом вони відображають різні рівні цифрової взаємодії, що формують сучасний соціальний простір. Простежимо різницю між віртуальною спільнотою та віртуальною громадою за допомогою схем (рис. 2.5; рис. 2.6).

Рисунок 2.5 – Віртуальна спільнота як форма цифрової соціальної організації (укладено автором).

Віртуальна спільнота об'єднує людей навколо спільних інтересів, тем або уподобань і характеризується відкритою, гнучкою та переважно неформальною взаємодією. Метою віртуальної спільноти є групування думки людей та

виробництво нових сенсів існування людини [19]. На думку А. Пелешицина та Р. Гумінського віртуальна спільнота виникає для сприяння вирішення певних професійних, політичних задач та задоволення своїх інтересів [25]. Її учасники спілкуються добровільно, обмінюються інформацією, досвідом чи емоціями без чітко визначеної структури чи ролей. Така форма цифрової соціальності підтримує комунікацію й творчість, але не обов'язково передбачає координацію спільних дій або досягнення конкретних колективних цілей.

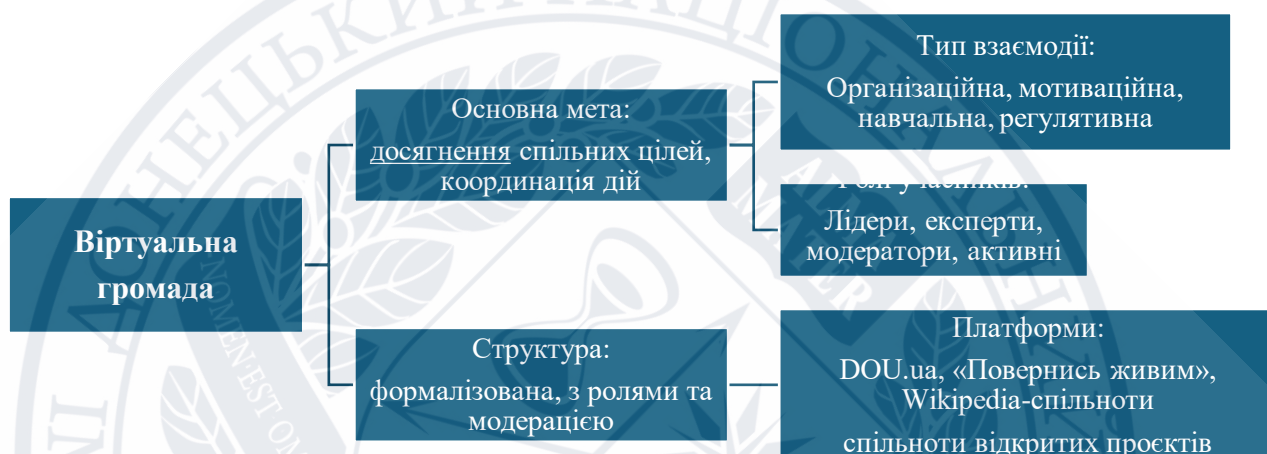

Рисунок 2.6 – Віртуальна громада як форма цифрової соціальної організації (укладено автором).

Віртуальна громада має більш структурований характер і формується довкола спільної діяльності, цілей або соціально значущих завдань. У ній існують визначені ролі, правила, модерація та механізми організації взаємодій. Це розвиває творчість та дає змогу людям об'єднуватися навколо спільних ідей та взаємодіяти віртуально [26]. Комунікація є цілеспрямованою та функціональною: вона забезпечує координацію, підтримку, навчання й спільне ухвалення рішень. Така форма цифрової організації сприяє стабільності, згуртованості та ефективній співпраці учасників.

2.3. Механізми саморегуляції, модерації, комунікативної відповідальності у формуванні етичних стандартів спілкування

Формування етичних стандартів спілкування у віртуальних спільнотах є багатовимірним процесом, що ґрунтується на взаємодії трьох ключових механізмів: саморегуляції, модерації та комунікативної відповідальності учасників. У сукупності вони забезпечують сталий розвиток цифрових комунікацій, підтримують культуру взаємоповаги та обмежують поширення деструктивних форм поведінки в онлайн-середовищі.

Саморегуляція спільноти виникає як результат природної еволюції соціальних взаємин між її учасниками. На відміну від формально закріплених правил, неформальні норми, що складаються у процесі комунікації, мають характер спонтанно сформованої соціальної домовленості. Користувачі відтворюють та підтримують їх через механізми схвалення, репутаційні оцінки, внутрішню згуртованість та колективне відчуття меж допустимого. Значну роль відіграє внутрішній соціальний контроль, коли учасники самостійно реагують на порушення етичних принципів, роблять зауваження або пропонують коректніші форми комунікації. Завдяки інтерактивним інструментам – таким як «лайки», коментарі, репутаційні показники – формується система мотивацій, що стимулює конструктивну поведінку та обмежує прояви агресії чи маніпуляцій і саморегуляція перетворюється на дієвий механізм підтримання етичної рівноваги всередині спільноти.

На відміну від саморегуляційних процесів модерація має інституційний вимір і передбачає цілеспрямований контроль з боку адміністрації або спеціально призначених модераторів. Вона ґрунтується на чітко окреслених правилах і політиках поведінки користувачів, поширення контенту, використання мови та взаємодії між учасниками. Модератори забезпечують дотримання цих норм, відстежують конфліктні ситуації, обробляють скарги та за потреби застосовують санкції, тим самим мінімізуючи ризики ескалації агресії або використання шкідливих комунікативних практик. Важливим компонентом

сучасних систем модерації є автоматизовані алгоритми, що використовуються для фільтрації ненормативної лексики, виявлення спаму, бот-активності та інших загроз інформаційній безпеці спільноти. У поєднанні з людським контролем вони здатні забезпечити швидку реакцію на порушення та підвищують ефективність формування етичного середовища.

Третім ключовим чинником є комунікативна відповідальність, яка охоплює усвідомлення користувачами наслідків власних висловлювань та їхнього впливу на інших учасників спільноти. Вона передбачає критичне ставлення до власної комунікативної поведінки, дотримання принципів чесності, толерантності, неупередженості та уникнення мови ворожнечі. Комунікативна відповідальність має як індивідуальний, так і колективний вимір: з одного боку, користувач несе відповідальність за зміст і тональність своїх повідомлень, а з іншого – активно сприяє підтриманню здорової атмосфери всередині спільноти. Це відбувається зокрема через підтримку етичних ініціатив, участь у врегулюванні конфліктів або інформування модераторів про порушення. У цифровому середовищі, де нефізичний контакт часто супроводжується зниженням емоційної емпатії, така форма відповідальності стає критично важливою для запобігання радикалізації дискусій та розвитку токсичної комунікації.

Синергія трьох зазначених механізмів забезпечує формування цілісної системи етичних стандартів, що впливають на якість комунікацій у віртуальних спільнотах. Саморегуляція створює основу соціальної взаємодії та визначає межі прийнятності з точки зору учасників. Модерація виконує захисну та коригуючу функції, забезпечуючи дотримання встановлених правил і підтримуючи структурну стабільність комунікаційного середовища. Комунікативна відповідальність сприяє розвитку культури усвідомленого та ціннісно орієнтованого спілкування, що є передумовою для демократичної, етичної та відкритої цифрової взаємодії. У результаті формується динамічна модель етичного регулювання, яка не лише відображає стан віртуальної спільноти, а й активно спрямовує її розвиток у бік конструктивності, довіри та взаємоповаги.

Долучаючись до дискусій у соціальних мережах, користувачі часто стикаються з особистими образами, глузуванням, осудом, відкритим невдоволенням, сварками і зневагою. Це провокує у відповідь агресію і ще більше бажання довести свою правоту, дати відсіч, залучити до дискусії своїх однодумців тощо. Тому формування у користувачів відповідального і свідомого ставлення до комунікативної онлайн-взаємодії, конструктивного розв'язання конфліктів і в цілому виховання культури мережевої спільноти має на меті створення умов, сприятливих для ефективної комунікації та реалізації потенційних можливостей, шляхом постановки та досягнення конкретних цілей і завдань.

На нашу думку, основною проблемою поширення та загострення соціальних конфліктів у мережевому просторі є не засоби і канали комунікації або рівень компетентності спеціалістів, а брак оптимальної комунікативної стратегії в мережевому просторі і поза ним на рівні соціальних інститутів та держави в цілому. Тому як засоби врегулювання гострих дискусій, суперечок та соціальних конфліктів онлайн доцільно використовувати так звані методи м'якої сили (soft power). Ця стратегія значно складніша, ніж звичайне поширення достовірної інформації. Вона полягає в скоординованій системі онлайн-комунікацій, яка повинна мати централізований орган у соціальній мережі та забезпечувати оптимальну, стабільну, конструктивну стратегію і тактику інформаційного й комунікативного обміну. До методів м'якої сили врегулювання соціальних конфліктів у соціальних мережах ми відносимо, зокрема, такі комунікативні технології, як соціальний онлайн-діалог і онлайн-посередництво.

Висновки до 2 розділу

Узагальнюючи результати розділу, відзначимо, що віртуальні громади становлять специфічну форму соціальної організації, яка формується на основі спільних інтересів, цінностей або практик, але функціонує тільки в цифровому

середовищі. Їх відрізняють високий рівень інтерактивності, динамічність комунікації, мережевий характер зв'язків та залежність від цифрових інструментів взаємодії. Водночас визначальними ознаками є спільна ідентичність, сталі правила поведінки й усвідомлена участь у виробленні спільного інформаційного простору.

Класифікація віртуальних громад дає змогу систематизувати їх за різними критеріями. Таке розмежування дозволяє точніше зрозуміти закономірності комунікаційних процесів, що визначають ефективність та стійкість цих спільнот.

Особливості інформаційної взаємодії в таких середовищах зумовлені відсутністю фізичної присутності, анонімністю, швидкістю обміну даними та широким використанням мультимодальних засобів комунікації. Це створює як можливості для відкритого діалогу та демократизації участі, так і ризики – зокрема поширення дезінформації чи девіантної комунікації, що зумовлює необхідність формування етичних норм і правил.

Розмежування між віртуальною спільнотою та віртуальною громадою виявляється принциповим: якщо спільнота зазвичай об'єднана переважно інтересами чи тематикою, то громада має певну внутрішню ієрархію, механізми саморегуляції та спільну відповідальність за інформаційний простір. Саме ці характеристики дозволяють розглядати віртуальні громади як повноцінні соціальні утворення з власною інформаційною культурою.

Таким чином, структура, моделі та етичні норми інформаційної культури віртуальних громад формуються через взаємодію соціальних, технологічних та комунікативних чинників, що визначають якість цифрової взаємодії та сприяють становленню стабільного, безпечного і ціннісно орієнтованого онлайн-середовища.

РОЗДІЛ 3.

ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ І СТАН ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНИХ СТАНДАРТІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІРТУАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Оцінка рівня інформаційної культури членів віртуальної спільноти

Віртуальне спілкування є невіддільною частиною комунікаційної активності сучасного суспільства [9]. Для оцінки рівня інформаційної культури членів віртуальної спільноти будемо використовувати таку методику:

1. Об'єкт дослідження: віртуальні спільноти, що функціонують у соціальних мережах та на платформах обміну інформацією (розглянемо групи / сторінки у Facebook).

2. Предмет дослідження: інформаційна культура, етичні стандарти спілкування та особливості інформаційної поведінки учасників цих спільнот.

3. Методи дослідження: контент-аналіз (аналіз дописів, коментарів та дискусій у вибраних онлайн-спільнотах на наявність ознак етичного/неетичного спілкування, мови ворожнечі, фейкових новин тощо); анкетування (опитування) – проведення онлайн-опитування серед учасників віртуальних спільнот щодо їхніх уявлень про інформаційну культуру, дотримання етики та сприйняття порушень; спостереження – неформальне включене спостереження за поведінкою учасників в реальному часі без втручання; аналіз кейсів (прикладів) – вивчення конкретних ситуацій/конфліктів/інформаційних кампаній у спільнотах з точки зору етики та інформаційної грамотності.

4. Вибірка дослідження:

3 віртуальних спільноти різної тематики (освітні, соціальна, тематичні).

Розмір аудиторії: від 5 000 до 100 000 учасників.

Тип доступу: публічні або відкриті для аналізу без порушення правил платформи.

5. Критерії аналізу:

Наявність правил спільноти

Форми етикету / їх порушення (мова, звертання, агресія)

Типи контенту (перевірений / фейковий / маніпулятивний)

Роль модераторів (реакція на порушення, видалення контенту)

Реакція спільноти на конфлікти або фейки.

Варіанти реалізації:

На основі аналізу створюється практичний продукт.

3.2. Аналіз інформаційної культури та етичних стандартів комунікації віртуальних громад

Відповідно до зазначеної методики у підрозділі 3.1 для аналізу виберемо три віртуальні громади: «Новини вищої освіти» [1], Вінницька міська рада [2], Вінницяоблводоканал [3]. Та проаналізуємо їх контент за жовтень-листопад 2025 р.

Розглянемо загальнодоступну групу у Фейсбукі Новини вищої освіти [1]. Ця група була створена 28 квітня 2017 року і мала назву «Новини освіти», 26 вересня 2017 року назву було змінено на «Новини вищої освіти». Ця група існує майже 8 років, є загальнодоступною, тобто будь хто може бачити, читати та коментувати публікації учасників групи. Ця група містить 73,9 тис. учасників. Є три адміністратори цієї групи:

Andriy

Okhrimovskyy

[<https://www.facebook.com/groups/284339708674108/user/100003118824924>] (має закритий профіль, м. Варва)

Владимир Бахрушин [<https://www.facebook.com/vladimir.bakhrushin/>] (має закритий профіль, працює з 2016 році у Міністерстві освіти і науки України, Науково-методична рада в Міністерство освіти і науки України,

Андрій Черних [<https://www.facebook.com/achernih/>] працює в Юрист, відкритий профіль, позиціонує себе як автор цифрового контенту

В правилах групи від адміністраторів прописано вимоги до культури спілкування та взаємоповаги. Зазначено, що в групі забороняється особисті обвинувачення, образи тощо. Група присвячена обговоренню питань вищої освіти, а не окремих осіб. Кожен учасник групи має право скаржитися на коментарі або користувачів групи для того, щоб адміністратори приймали відповідні рішення, так як, адміністратори не мають фізичної можливості відслідковувати кожен коментар.

Ця Facebook-група «Новини вищої освіти», є віртуальною громадою професійного типу. Така позиція обґрунтовується тим, що зазначене онлайн-об'єднання функціонує не лише як тематичний простір для обміну інформацією, але й як соціально значуще середовище з постійним колом учасників, спільною професійною ідентичністю, регулярною комунікацією, формуванням норм взаємодії та колективною реакцією на суспільно важливі процеси у сфері вищої освіти. Група здійснює вплив на професійну думку освітянської спільноти, виконує функцію публічного майданчика для обговорення рішень органів влади, проблем академічної доброчесності, кадрової політики, міжнародної мобільності та цифровізації освіти. Саме ці ознаки дозволяють трактувати досліджуване середовище як віртуальну громаду, що перебуває у стадії активного становлення.

Джерельну базу підрозділу становлять публікації в листопаді 2025 року дописів і коментарів учасників громади, відібраних методом цілеспрямованої вибірки за тематичними кластерами: академічна доброчесність і плагіат, діяльність Міністерства освіти і науки України, використання штучного інтелекту в освітньому процесі, вибори керівників закладів вищої освіти, фінансування освіти, демографічні зміни та міграція студентів. Сукупність цього матеріалу дає змогу здійснити якісний аналіз інформаційної культури, етичних стандартів комунікації, ролі модерації та механізмів саморегуляції у межах даної віртуальної громади.

Таблиця 3.1 – Контент-аналіз віртуальної громади Facebook-групи «Новини вищої освіти», складено автором на підставі аналізу [1]

Критерій	Прояви у спільноті	Узагальнена оцінка
Тип контенту	Офіційні новини, аналітика, нормативні акти	Переважає перевірений
Маніпулятивність	Емоційні узагальнення, оцінні судження	Середній рівень
Фейковість	Системних фейків не зафіксовано	Низький рівень
Мовний етикет	Ділова мова поєднується з агресією	Нерівномірний рівень
Рівень агресії	Максимальний у політизованих темах	Підвищений
Роль модерації	Інформаційна без етичного контролю	Слабка
Анонімність	Активна участь анонімів	Дестабілізуючий чинник
Саморегуляція	Через окремих експертів	Фрагментарна
Реакція на фейки	Обговорення без системного фактчекінгу	Нестала
Реакція на ІІІ	Раціональна, критична	Відносно висока

Аналіз мовної поведінки учасників засвідчує подвійний характер інформаційної культури. Значна частина дописів і коментарів оформлена у нейтрально-діловому та науково-аналітичному стилі. Учасники громади активно послуговуються фаховою термінологією, коректно цитують нормативно-правові акти, апелюють до офіційної статистики, матеріалів МОН України, профільних освітніх ресурсів. Типовими є звертання «колеги», «прошу пояснити», «попрошу прокоментувати», що свідчить про наявність сталого професійного ядра громади з достатнім рівнем комунікативної культури. Високий рівень мовного етикету характерний насамперед для обговорень інтернаціоналізації вищої освіти, скорочення контингенту учнів, освітньої міграції, а також проблем перевірки академічних текстів на плагіат і використання штучного інтелекту.

Водночас у межах цієї ж віртуальної громади системно фіксуються порушення мовного та етичного етикету. Вони проявляються у використанні різко негативної, принизливої, інколи обценної лексики, персоналізованих звинуваченнях, політизованих оцінках діяльності окремих осіб і інституцій, а також у саркастичних і зневажливих характеристиках опонентів. Найвищий рівень вербальної агресії спостерігається у дискусіях, присвячених плагиату, діяльності спеціалізованих учених рад, ролі державних органів у сфері освіти та проблемам фінансування. У таких обговореннях чітко простежується зсув від аналізу проблеми до особистісних нападів, що свідчить про недостатній рівень етичної саморегуляції значної частини учасників. У цілому мовне середовище громади характеризується поєднанням професійного дискурсу з конфліктогенними формами комунікації, що знижує якість суспільного діалогу.

За ступенем достовірності контенту встановлено, що домінуючим у громаді є перевірений інформаційний контент. Переважна більшість дописів містить посилання на офіційні джерела, зокрема на сайти МОН України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, а також на спеціалізовані освітні платформи. Публікації присвячені виборам керівників закладів вищої освіти, кадровим рішенням, змінам у фінансуванні, демографічним показникам, міжнародним освітнім програмам та питанням академічної доброчесності. Це дозволяє стверджувати, що віртуальна громада «Новини вищої освіти» виконує функцію інформаційно-аналітичного середовища для професійної аудиторії.

Разом з тим у коментарях зафіксовано елементи маніпулятивного контенту, що проявляються у гіперболізованих узагальненнях, емоційній оцінці подій без належного фактологічного підтвердження, риториці змови, навмисному персоналізуванні системних проблем. Такий контент не має характеру масової дезінформації, проте істотно впливає на емоційний фон обговорень та загострює конфліктність комунікації. Системних фейкових повідомлень у дослідженому масиві не виявлено. Переважають суб'єктивні оціночні судження, які не мають оформлення як новинні повідомлення.

Аналіз ролі модерації у формуванні етичного середовища громади свідчить про її переважно технічний характер. Адміністратор групи системно публікує офіційні повідомлення та новини освітньої сфери, проте не здійснює активного втручання у конфліктні дискусії. У громаді відсутні публічно закріплені правила етичної поведінки, не зафіксовано прикладів системного застосування санкцій за порушення комунікативних норм, образливі та агресивні коментарі залишаються у відкритому доступі. Суттєвим чинником зниження рівня відповідальності за мовну поведінку є можливість анонімного коментування, яка створює умови для поширення агресії, персональних звинувачень та політизованих випадів. Таким чином, віртуальна громада функціонує за моделлю слабкої інституційної модерації, де етичний контроль фактично перекладається на самих учасників.

Реакція віртуальної громади на конфліктні та потенційно дезінформаційні повідомлення має циклічний характер. Після публікації резонансного допису швидко формується поляризована спільнота коментаторів, зростає емоційна напруга, дискусія переходить у площину особистісних звинувачень і поступово втрачає раціональний характер. Після цього обговорення затухає без підсумкового врегулювання та без чіткої модераторської оцінки. У темі плагіату спільнота демонструє високу активність, однак механізми системного фактчекінгу практично відсутні. Переважають публічні звинувачення та взаємні підозри. Натомість у дискусіях щодо використання штучного інтелекту спостерігається вищий рівень раціональності та професійності. Більшість учасників критично оцінюють можливості автоматичних програм виявлення ППІ та наголошують на ключовій ролі фахового рецензування як основного інструменту контролю академічної доброчесності. Отже, елементи саморегуляції у межах громади присутні, однак вони мають фрагментарний характер і залежать від активності окремих авторитетних учасників.

Узагальнюючи результати аналізу, слід зазначити, що віртуальна громада «Новини вищої освіти» репрезентує суперечливу модель інформаційної культури. З одного боку, вона забезпечує високий рівень доступу до перевіреної професійної інформації, виконує комунікативну та аналітичну функції у сфері

освіти. З іншого боку, відсутність сталої етичної модерації, поширення анонімності та конфліктогенних форм комунікації істотно знижують якість професійного діалогу. Це підтверджує, що формування етичних стандартів інформаційної поведінки у віртуальних громадах є не спонтанним, а керованим процесом, який потребує цілеспрямованого інституційного та освітнього впливу.

Сторінка «Вінницька міська рада» [2] у соціальній мережі Facebook у межах цього дослідження розглядається як віртуальна громада публічно-адміністративного типу. Такий підхід зумовлений тим, що дана сторінка виконує не лише інформаційну функцію офіційного каналу органу місцевого самоврядування, а й формує стійке комунікативне середовище взаємодії мешканців громади з владою. Регулярність публікацій, сталість аудиторії, висока суспільна значущість тем, а також активна реакція користувачів на управлінські рішення дозволяють трактувати цю цифрову платформу як повноцінну віртуальну громаду, у межах якої формуються норми публічного діалогу, колективні оцінки та моделі інформаційної поведінки.

Емпіричну базу аналізу становлять публікації та коментарі до повідомлень, присвячених питанням безпеки, соціального захисту, благоустрою, гуманітарної допомоги, підтримки військових, інклюзивності міського простору, захисту тварин, міжнародної співпраці та реагування на надзвичайні ситуації. Сукупність цих матеріалів дає змогу простежити специфіку інформаційної культури мешканців громади у сфері взаємодії з органами місцевої влади.

Аналіз мовного етикету у коментарях демонструє різко поляризований характер комунікації. Значна частина дописів містить коректні, співчутливі та підтримувальні висловлювання. Це особливо чітко простежується у реакціях на повідомлення про загибель військовослужбовців, вручення посмертних нагород, вшанування жертв Голодомору, вшанування Героїв Небесної Сотні, благодійні акції для дітей та гуманітарну допомогу. У таких випадках коментатори використовують формули колективної скорботи, подяки та солідарності, що

свідчить про високий рівень емпатії, моральної єдності та соціальної відповідальності віртуальної громади.

Водночас у коментарях до інфраструктурних, бюджетних та управлінських рішень фіксується системне порушення мовного та етичного етикету. Часто використовуються різко агресивні, зневажливі та обценні вислови на адресу міської влади, комунальних підприємств і посадових осіб. У дискусіях щодо паркування, безбар'єрності, стану тротуарів, ремонту тепломереж, підвальних укриттів і бюджетних компенсацій простежується високий рівень вербальної агресії, персоналізація провини та схильність до принизливої лексики. Така комунікативна модель свідчить про емоційну напруженість міського середовища та дефіцит культури публічного діалогу у частини учасників віртуальної громади.

Змістовий аналіз контенту сторінки засвідчує домінування перевіреного інформаційного контенту. Публікації ґрунтуються на офіційних рішеннях виконкому, повідомленнях департаментів міської ради, міжнародних меморандумах про співпрацю, даних щодо бюджетних програм, компенсацій, соціальної підтримки, діяльності ДСНС, поліції, соціальних служб і медичних закладів. У цьому аспекті сторінка функціонує як первинне джерело публічної адміністративної інформації для мешканців громади.

Разом з тим у коментарях активно поширюється маніпулятивний контент, який виявляється у перебільшенні масштабів проблем, узагальненні поодиноких випадків до рівня системної катастрофи, апеляції до емоцій замість аргументів, активному використанні риторики змови та недовіри до інституцій. Особливо це характерно для тем, що стосуються бюджету, компенсацій після обстрілів, іноземної допомоги та міжнародної співпраці. Системного фейкового контенту у наданому масиві не зафіксовано, однак значна частина коментарів містить неперевірені звинувачення та припущення, які потенційно формують викривлену інформаційну картину.

Роль модерації на сторінці має чітко виражений інформаційно-технічний характер. Публікації здійснюються від імені офіційного органу, проте етичне регулювання дискусій практично відсутнє. Агресивні, образливі та провокативні

коментарі залишаються у відкритому доступі, не фіксується системного реагування на порушення мовних норм. Відсутність публічних правил комунікації та санкцій за їх недотримання призводить до того, що значна частина відповідальності за етичний стан інформаційного середовища перекладається на самих учасників громади.

Реакція віртуальної громади на конфліктні та кризові теми має високий рівень емоційної залученості. У питаннях захисту тварин, наслідків обстрілів, доступності укриттів, благоустрою та безбар'єрності простежується масова мобілізація громадської думки, звернення до правоохоронних органів, вимоги публічних розслідувань, активне тегування офіційних установ. Це свідчить про формування у межах віртуального середовища елементів громадського контролю. Водночас така реакція часто супроводжується мовною агресією та персоналізацією відповідальності, що знижує конструктивність діалогу.

Показовим є поєднання двох протилежних інформаційних моделей. З одного боку, громада демонструє солідарність, співпереживання, підтримку військових, родин загиблих, дітей, людей з інвалідністю та вразливих категорій населення. З іншого боку, у питаннях інфраструктури, фінансів і комунального господарства домінують конфліктні, часто принизливі форми комунікації. Це свідчить про нерівномірність розвитку інформаційної культури в межах однієї й тієї ж віртуальної громади.

Узагальнюючи результати аналізу, можна стверджувати, що сторінка «Вінницька міська рада» функціонує як повноцінна віртуальна громада публічного управління, у межах якої формуються колективні уявлення про діяльність влади, реалізуються механізми громадського контролю та відбувається активна соціальна комунікація. Водночас відсутність сталої етичної модерації, поширення мовної агресії, маніпулятивних оцінок і персоналізованих звинувачень свідчать про недостатній рівень сформованості етичних стандартів інформаційної поведінки. Це підтверджує необхідність системного розвитку інформаційної культури як одного з ключових чинників сталого функціонування віртуальних громад у цифровому публічному управлінні.

Таблиця 3.2 – Контент-аналіз віртуальної громади «Вінницька міська рада», складено автором на підставі аналізу [2]

Критерій	Прояви у віртуальній громаді	Узагальнена оцінка
Тип контенту	Офіційні повідомлення міської ради, соціальні програми, безпекові зведення, благоустрій, міжнародна допомога	Переважає перевірений
Маніпулятивність	Емоційні узагальнення у коментарях, перебільшення проблем, персоналізація відповідальності	Середній рівень
Фейковість	Системних фейків у публікаціях не зафіксовано, поодинокі неперевірені твердження у коментарях	Низький рівень
Мовний етикет	Поєднання співчутливої, вдячної лексики з агресивною та зневажливою	Нерівномірний рівень
Рівень агресії	Максимальний у темах бюджету, інфраструктури, компенсацій, паркування	Підвищений
Роль модерації	Офіційне інформування без активного етичного втручання	Слабка
Анонімність	Часткове використання фейкових профілів для провокативних коментарів	Дестабілізуючий чинник
Саморегуляція	Реакції активних мешканців, звернення до органів влади, колективний тиск	Часткова
Реакція на фейки	Спростування здійснюється не системно, а окремими користувачами	Нестала
Реакція на кризові події	Високий рівень згуртованості, солідарності, співпереживання	Висока

Сторінка комунального підприємства «Вінницяоблводоканал» [3] у соціальній мережі Facebook у межах даного дослідження розглядається як

віртуальна громада сервісно-комунального типу. Такий науковий підхід зумовлений тим, що ця цифрова платформа функціонує не лише як офіційний канал інформування споживачів про діяльність підприємства, а й як простір постійної соціальної взаємодії між постачальником життєво важливої послуги та мешканцями регіону. Регулярність публікацій, сталість аудиторії, масовість реакцій, наявність зворотного зв'язку та вироблення спільних моделей поведінки у кризових ситуаціях дозволяють трактувати цю сторінку як повноцінну віртуальну громаду з власними нормами комунікації, очікуваннями та механізмами саморегуляції.

Емпіричну базу аналізу становлять публікації адміністрації сторінки та коментарі користувачів, присвячені аварійним відключенням водопостачання, ремонтним роботам, тарифній політиці, якості води, роботі персоналу підприємства, а також інформаційні та креативні пости соціального характеру. Матеріали дозволяють простежити специфіку інформаційної культури споживачів комунальних послуг та особливості формування етичних стандартів цифрової взаємодії у сфері міської інфраструктури.

Аналіз мовного етикету у коментарях засвідчує загалом доброзичливий та відносно врівноважений характер комунікації. У значній частині повідомлень простежуються ввічливі форми звертань, подяки працівникам підприємства за оперативну роботу, співчутливі висловлювання у випадках аварійних ситуацій, а також конструктивні запити щодо термінів відновлення водопостачання. Користувачі активно використовують розмовно-діловий стиль, що є типовим для сервісної сфери комунікації. Поряд із позитивними проявами мовної культури трапляються окремі випадки використання емоційно забарвленої та різко критичної лексики, особливо у темах, що стосуються тарифів, тривалих відключень або якості води. Водночас навіть у таких ситуаціях рівень відкритої мовної агресії є значно нижчим, ніж у публічно-політичних віртуальних громадах, що свідчить про відносну стабільність етичних норм у межах цієї спільноти.

Змістовий аналіз контенту сторінки засвідчує домінування перевіреного інформаційного контенту. Публікації мають офіційний характер, містять оперативні повідомлення про аварійні ситуації, планові ремонтні роботи, графіки подачі води, роз'яснення щодо розрахунків за спожиті послуги, повідомлення про зміни у тарифній політиці. Важливою особливістю інформаційної стратегії є використання креативних і наративних форм подання матеріалу, що сприяє підвищенню рівня залученості аудиторії та формує позитивний імідж підприємства. Такий підхід поєднує офіційність із людяністю комунікації та знижує рівень соціальної напруги.

Маніпулятивні елементи у контенті сторінки мають обмежений характер і проявляються переважно у коментарях користувачів через емоційні узагальнення, перебільшення масштабів окремих проблем або персоналізацію відповідальності. У самих публікаціях адміністрації ознак маніпулювання інформацією не виявлено. Фейковий контент у дослідженому масиві не зафіксовано. Інформація, що поширюється від імені підприємства, є фактологічно підтвердженою та корелює з реальними подіями у місті та області.

Особливістю інформаційної культури цієї віртуальної громади є активна і превентивна роль модерації. Представники сторінки систематично відповідають на запитання користувачів, надають роз'яснення щодо технічних причин відключень, термінів виконання ремонтних робіт, механізмів нарахування платежів. Така практика формує атмосферу відкритості та прозорості, сприяє зниженню рівня соціальної напруги і підвищує довіру до комунального підприємства. Агресивні або провокативні коментарі не отримують підтримки з боку більшості учасників і зазвичай швидко нейтралізуються шляхом раціональних пояснень з боку адміністрації або інших користувачів.

Рівень анонімності у межах громади є відносно низьким. Основну частину коментарів залишають реальні користувацькі профілі, що підвищує рівень відповідальності за мовну поведінку та сприяє дотриманню етичних стандартів. Саморегуляція громади проявляється через підтримку працівників підприємства у кризових ситуаціях, взаємне інформування мешканців про стан водопостачання

у різних районах, а також стримування надмірно різких або неконструктивних висловлювань з боку окремих учасників.

Реакція віртуальної громади на конфліктні та кризові ситуації має переважно раціональний характер. У випадках аварій або тривалих відключень користувачі активно ставлять запитання, висловлюють занепокоєння, проте здебільшого спрямовані на отримання конкретної інформації, а не на ескалацію конфлікту. Це свідчить про прагматичну орієнтацію інформаційної поведінки та домінування утилітарної мотивації у взаємодії з підприємством. Водночас окремі емоційні сплески, пов'язані з побутовими незручностями, є природними для сервісного сегмента цифрових громад.

Узагальнюючи результати аналізу, можна стверджувати, що сторінка «Вінницяоблводоканал» функціонує як стабільна віртуальна громада сервісного типу з відносно високим рівнем інформаційної культури та переважанням етичних форм цифрової взаємодії. Домінування перевіреного офіційного контенту, активна комунікація адміністрації з користувачами, низький рівень фейковості, помірний рівень агресії та наявність механізмів саморегуляції свідчать про сформованість базових етичних стандартів інформаційної поведінки. Водночас збереження окремих конфліктних та емоційно напружених реакцій підтверджує, що процес формування стійкої інформаційної культури у віртуальних громадах комунального сервісу потребує постійної підтримки через прозору комунікаційну політику та розвиток цифрової грамотності населення.

Таблиця 3.3 – Контент-аналіз віртуальної громади «Вінницяоблводоканал», складено автором на підставі аналізу [3]

Критерій	Прояви у віртуальній громаді	Узагальнена оцінка
Тип контенту	Офіційні повідомлення про аварії та відновлення водопостачання, роз'яснювальні пости, креативні сторітелінги про роботу підприємства, гумористичні новини, соціально значима інформація	Переважає перевірений та змішаний інформаційно-комунікаційний

Критерій	Прояви у віртуальній громаді	Узагальнена оцінка
Маніпулятивність	Використання емоційної подачі, персоніфікації технічних об'єктів, іронії, апеляції до співчуття та соціальної відповідальності	Низько-середній рівень
Фейковість	Системних фейків не виявлено, інформація підтверджується фактами та оперативними повідомленнями	Низький рівень
Мовний етикет	Переважає доброзичлива, ділово-побутова та гумористична мова, трапляються окремі випадки ненормативної лексики в коментарях	Загалом високий, з поодинокими порушеннями
Рівень агресії	Поодинокі агресивні та лайливі коментарі на соціально чутливі теми та тарифи	Низький
Роль модерації	Представники сторінки відповідають на запитання, пояснюють ситуації, ведуть діалог із підписниками, не допускають ескалації конфліктів	Активна, превентивна
Анонімність	Активна участь реальних профілів, анонімна активність мінімальна	Стабілізуючий чинник
Саморегуляція	Підтримка підприємства з боку користувачів, взаємне пояснення позицій, стримування агресії через гумор і підтримку	Високий рівень
Реакція на фейки	Рациональне обговорення, критичні зауваження, запити на пояснення, але без системного фактчекінгу	Помірно ефективна
Реакція на ШІ та креативні формати	Високий рівень схвалення сторітелінгу, позитивне ставлення до креативних та наративних технік	Висока

Проведений аналіз інформаційної культури та етичних стандартів комунікації у віртуальній громаді сторінки «Вінницяоблводоканал» засвідчує відносно високий рівень сформованості цивілізованої цифрової взаємодії у

сервісному сегменті публічної комунікації. Водночас для комплексного осмислення особливостей формування етичних норм і моделей інформаційної поведінки у різних типах віртуальних громад доцільним є здійснення порівняльного аналізу цієї громади з віртуальними громадами освітнього та муніципального типів. Саме з цією метою нижче подано узагальнену порівняльну таблицю, яка дає змогу виявити спільні та відмінні риси інформаційної культури, комунікативних практик і рівня етичної регуляції у трьох цифрових середовищах.

Таблиця 3.4. – Порівняння інформаційної культури та етичних стандартів віртуальних громад, що досліджувались (розроблено автором на підставі [1-3])

Критерій	«Новини вищої освіти»	«Вінницька міська рада»	«Вінницяоблводок анал»
Тип контенту	Офіційні новини МОН, аналітика, нормативні акти, освітня статистика	Офіційні повідомлення органів місцевого самоврядування, соціальні програми, безпека, благоустрій	Оперативні повідомлення про аварії, ремонти, тарифи, сервісна інформація, креативні пости
Узагальнена оцінка типу контенту	Переважає перевірений	Переважає перевірений	Переважає перевірений та змішаний інформаційно-сервісний
Маніпулятивність	Емоційні узагальнення, персоналізація системних проблем	Емоційні перебільшення у темах бюджету та інфраструктури	Поодинокі емоційні узагальнення у коментарях
Узагальнена оцінка маніпулятивності	Середній рівень	Середній рівень	Низько-середній рівень
Фейковість	Системних фейків не зафіксовано	Системних фейків не зафіксовано	Системних фейків не виявлено

Критерій	«Новини вищої освіти»	«Вінницька міська рада»	«Вінницяоблводок анал»
Узагальнена оцінка фейковості	Низький рівень	Низький рівень	Низький рівень
Мовний етикет	Ділова мова поєднується з агресією та політизованими нападами	Поєднання співчутливої лексики з агресивною	Переважно доброзичлива та ділова мова
Узагальнена оцінка мовного етикету	Нерівномірний рівень	Нерівномірний рівень	Загалом високий
Рівень агресії	Максимальний у політизованих та доброчеснісних темах	Максимальний у бюджетних та інфраструктурних темах	Поодинокі випадки у тарифних питаннях
Узагальнена оцінка рівня агресії	Підвищений	Підвищений	Низький
Роль модерації	Інформаційна без етичного контролю	Офіційна без системного етичного втручання	Активна, діалогова, превентивна
Узагальнена оцінка ролі модерації	Слабка	Слабка	Висока
Анонімність	Активна участь анонімів	Часткове використання фейкових профілів	Переважають реальні профілі
Узагальнена оцінка анонімності	Дестабілізуючий чинник	Дестабілізуючий чинник	Стабілізуючий чинник
Саморегуляція	Через окремих експертів	Через громадський тиск і колективні звернення	Через підтримку користувачів і діалог

Критерій	«Новини вищої освіти»	«Вінницька міська рада»	«Вінницяоблводоканал»
Узагальнена оцінка саморегуляції	Фрагментарна	Часткова	Висока
Реакція на фейки	Обговорення без системного фактчекінгу	Спростування через окремих активістів	Раціональні уточнення
Узагальнена оцінка реакції на фейки	Нестала	Нестала	Помірно ефективна
Реакція на кризові ситуації	Поляризація, конфлікти, персоналізація	Масова емоційна мобілізація	Переважно раціональні запити
Узагальнена оцінка кризових реакцій	Конфліктна	Емоційно напружена	Прагматична

Порівняльний аналіз трьох віртуальних громад, а саме «Новини вищої освіти», сторінки «Вінницька міська рада» та сторінки «Вінницяоблводоканал», засвідчує суттєві відмінності у рівні інформаційної культури, етичних стандартах комунікації, характері контенту, ступені залученості аудиторії та ефективності модераторської політики. Усі три цифрові середовища функціонують як віртуальні громади різного типу, проте демонструють принципово різні моделі інформаційної поведінки.

Віртуальна громада «Новини вищої освіти» характеризується домінуванням перевіреного офіційного та аналітичного контенту, що ґрунтується на нормативно правових актах, матеріалах МОН України, статистичних даних та професійних обговореннях. Водночас для цієї громади типовим є середній рівень маніпулятивності у коментарях, високий рівень мовної агресії у політизованих і доброчеснісних темах та фрагментарна саморегуляція. Анонімність виступає дестабілізуючим чинником, що сприяє персоналізації конфліктів і зниженню рівня етичної відповідальності. Модерація має переважно інформаційний характер і майже не виконує функцій етичного арбітражу, що зумовлює

підвищений рівень конфліктності та несталий характер реакції на потенційні фейки.

Віртуальна громада на базі сторінки «Вінницька міська рада» також орієнтована на поширення перевіреної офіційної інформації, що стосується безпеки, соціального захисту, інфраструктурних проєктів, міжнародної співпраці, благоустрою міста та діяльності виконавчих органів влади. Суттєвою особливістю цієї громади є те, що сторінка систематично публікує значний обсяг суспільно важливого та інформативно багатого контенту, проте в більшості випадків ці публікації отримують порівняно низький рівень реакцій у формі «лайків» і коментарів. Це свідчить про асиметрію між інформаційною насиченістю та рівнем залученості аудиторії. У коментарях спостерігається різке коливання між співчутливою, підтримувальною лексикою у темах війни і соціальної допомоги та агресивною мовною поведінкою у питаннях бюджету, тарифів, парковок і благоустрою. Маніпулятивність у цій громаді має середній рівень, а реакція на сумнівну інформацію є нестабільною та здебільшого ґрунтується на ініціативі окремих активних користувачів. Модерація з боку сторінки має офіційно інформаційний характер і не забезпечує системного етичного регулювання дискусій.

Найбільш відмінну модель репрезентує віртуальна громада сторінки «Вінницяоблводоканал». На відміну від двох попередніх громад, вона поєднує офіційно перевірену інформацію з унікальними креативними форматами подачі матеріалу, елементами сторітелінгу та гумористичними наративами, що істотно підвищує рівень зацікавленості та залученості аудиторії. Публікації цієї сторінки отримують помітно більше реакцій, коментарів і поширень, ніж офіційні повідомлення органів місцевого самоврядування. Для цієї громади характерний низький рівень мовної агресії, переважання доброзичливої та ділової комунікації, активна діалогова модерація та ефективна саморегуляція з боку користувачів. Анонімність практично не відіграє дестабілізуючої ролі, оскільки більшість взаємодій відбувається з реальних профілів. Реакція на кризові ситуації має

прагматичний і раціональний характер, що істотно відрізняє її від емоційно напружених реакцій у двох інших громадах.

Загалом порівняльна таблиця 3.4 засвідчує, що рівень сформованості етичних стандартів та інформаційної культури безпосередньо залежить не лише від типу контенту, але й від характеру модерації, рівня анонімності, комунікаційної стратегії та стилю взаємодії з аудиторією. Якщо громади «Новини вищої освіти» та «Вінницька міська рада» тяжіють до офіційно інформаційної моделі з підвищеною конфліктністю та нестабільною саморегуляцією, то віртуальна громада «Вінницяоблводоканал» демонструє сервісно орієнтовану, діалогову та етично більш усталену модель цифрової взаємодії. Це підтверджує вирішальну роль комунікативної політики та активної модерації у формуванні стійких етичних стандартів віртуальних громад.

3.3. Пропозиції щодо формування етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки у віртуальних громадах

Для формування пропозиції щодо етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки у віртуальних громадах, що досліджувалися згрупуємо наявну інформацію в табл. 3.5.

Таблиця 3.5 - Порівняльна таблиця віртуальних громад, що досліджували (станом на 01.12.2025)

Показник	«Новини вищої освіти» (Facebook-група)	«Вінницяоблводоканал» (Facebook-сторінка)	«Вінницька міська рада» (Facebook-сторінка)
Тип	Загальнодоступна група	Офіційна сторінка комунального підприємства	Офіційна сторінка органу місцевого самоврядування
Дата створення	28 квітня 2017 р. (первинна назва «Новини освіти»), з	23 червня 2017 р.	3 червня 2011 р.

Показник	«Новини вищої освіти» (Facebook-група)	«Вінницяоблводоканал» (Facebook-сторінка)	«Вінницька міська рада» (Facebook-сторінка)
	26 вересня 2017 р. «Новини вищої освіти»		
Тривалість існування	Майже 8 років	Понад 8 років	Понад 14 років
Кількість підписників в / учасників	73,9 тис. учасників	8,1 тис. «подобається», 14 тис. передплатників	24 тис. «подобається», 40 тис. передплатників
Публічність	Повністю загальнодоступна	Повністю публічна	Повністю публічна
Адміністрування	3 адміністратори: Andriy Okhrimovskyy, Владимир Бахрушин, Андрій Черних	Кілька адміністраторів від імені підприємства	Кілька адміністраторів від імені органу влади
Наявність правил спілкування	Так, прописані правила щодо заборони образ, персональних звинувачень, вимоги до взаємоповаги	Формалізованих публічних правил немає	Формалізованих публічних правил немає
Механізм скарг	Передбачено право скарг на коментарі та користувачів	Внутрішні інструменти Facebook	Внутрішні інструменти Facebook
Тематична спрямованість	Питання вищої освіти, освітньої політики, академічної доброчесності	Водопостачання, ремонт, тарифи, якість води	Управління містом, безпека, соціальна політика, благоустрій
Наявність етичних стандартів	Чітко декларативно зафіксовані адміністраторами	Імпліцитні, через стиль комунікації	Імпліцитні, через офіційний характер сторінки
Коментування	Відкрита для всіх користувачів	Відкрита	Відкрита

Результати проведеного дослідження віртуальних громад різного типу свідчать про необхідність цілеспрямованого формування етичних стандартів цифрової взаємодії як важливої умови розвитку інформаційної культури сучасного суспільства. Віртуальні громади виконують не лише комунікативну, а й соціально регулятивну функцію, тому процес формування етичних норм у цифровому середовищі має розглядатися як системний і багатоаспектний.

Передусім доцільним є впровадження формалізованих етичних правил віртуальних громад. Такі правила мають містити чітко визначені вимоги до мовної поведінки, заборону мови ворожнечі, персональних образ, маніпулятивних повідомлень і свідомого поширення недостовірної інформації. Публічне закріплення правил комунікації сприятиме формуванню нормативної основи цифрової взаємодії та зменшенню рівня конфліктності у віртуальних середовищах.

Важливим напрямом формування етичних стандартів є посилення ролі модерації як етичного регулятора. Модератор має виконувати не лише технічні функції управління контентом, а й забезпечувати превентивне реагування на прояви агресії, деструктивної комунікації та інформаційних маніпуляцій. Активна діалогова модерація створює умови для підтримання конструктивної атмосфери, зміцнення довіри між учасниками громади та підвищення відповідальності за публічні висловлювання.

Для вирішення цього питання пропонуються правила модерації віртуальних громад із визначенням дій за порушення етичних стандартів у віртуальних громадах. Ці правила доцільно прописувати в підрозділі «Інформація» кожної віртуальної громади або спільноти.

Суттєвим чинником підвищення рівня етичної інформаційної поведінки є обмеження або чітке маркування анонімної участі у віртуальних громадах. Анонімність знижує рівень персональної відповідальності та сприяє поширенню агресивних і маніпулятивних форм комунікації. У зв'язку з цим доцільно

стимулювати участь користувачів з реальними профілями та формувати культуру персональної відповідальності за цифрову репутацію.

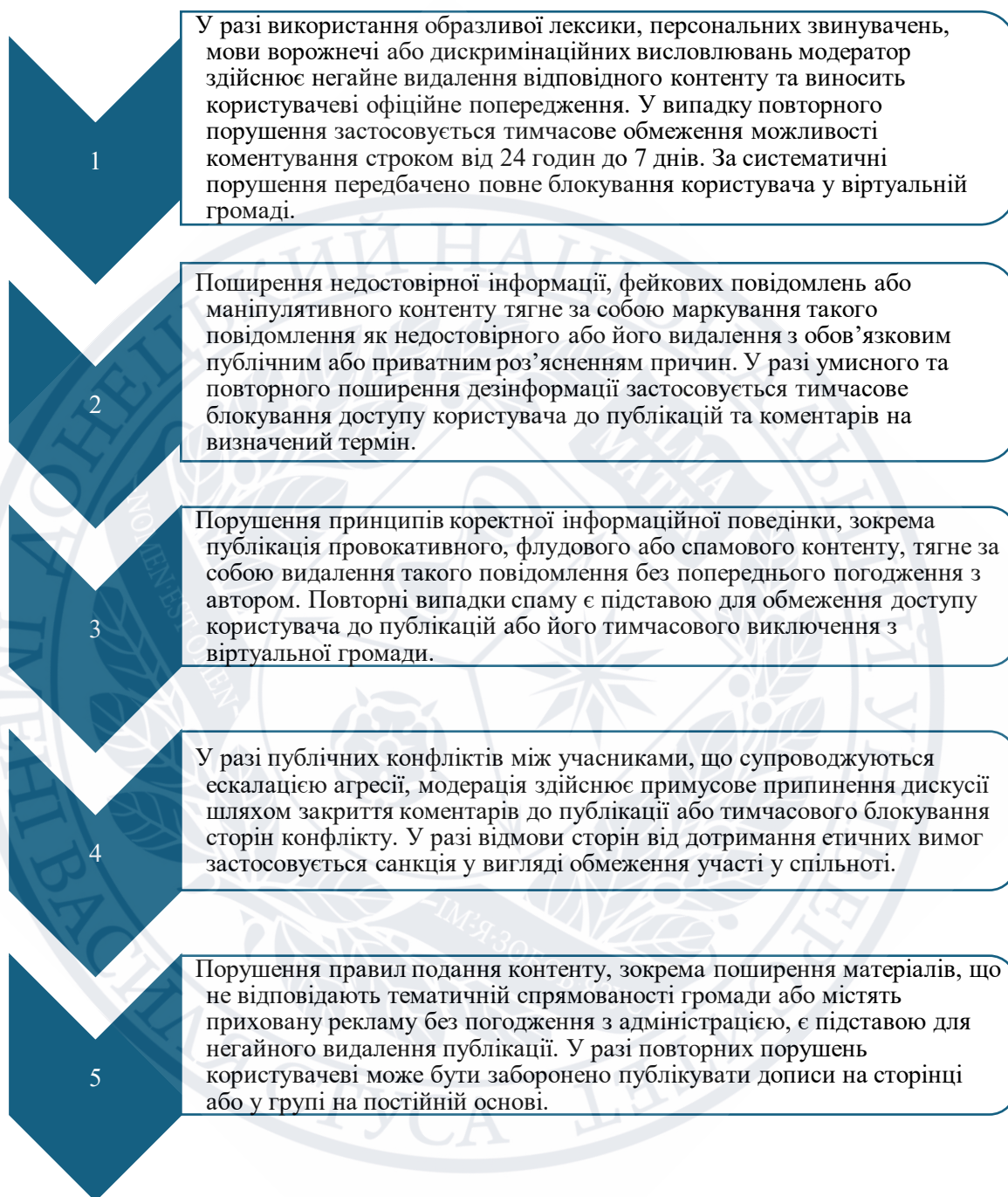

Рисунок 3.1 – Правила модерації віртуальних громад, запропоновано автором з урахуванням [13, 31, 37, 40]

Авторитет е-модератора у віртуальній громаді має ґрунтуватися передусім на професіоналізмі, компетентності та довірі з боку учасників. Модератор має

право застосовувати адміністративні заходи впливу, зокрема блокування або виключення учасників, лише у випадках грубих і систематичних порушень, що завдають шкоди цілям спільноти, проте такі дії мають винятковий характер. У звичайній практиці домінує консультативна та фасилітативна роль модератора, яка полягає у підтримці дискусій, актуалізації змісту та сприянні розвитку пізнавальної активності учасників без нав'язування готових рішень [32].

Для систематизації та унормування етичних стандартів спілкування і інформаційної поведінки учасників, забезпечення прозорості механізмів реагування на порушення та формування стійкої інформаційної культури у цифровому середовищі було розроблене типове положення про модурацію віртуальної громади (додаток А).

Типове положення про модурацію віртуальної громади може використовуватися як внутрішній нормативний документ, що регламентує порядок цифрової взаємодії учасників, діяльність модераторів та механізми реагування на порушення етичних стандартів. Його доцільно застосовувати у щоденній практиці адміністрування віртуальної громади шляхом орієнтації модераторів на визначені правила, використання положень документа під час розгляду скарг, прийняття рішень щодо видалення контенту, обмеження доступу користувачів та формування просвітницької політики у сфері інформаційної культури.

З метою забезпечення відкритості та обов'язковості виконання Типове положення доцільно розміщувати у постійно доступному інформаційному блоці віртуальної громади, зокрема у розділах «Правила», «Про спільноту», «Закріплений допис» або «Опис сторінки» у соціальній мережі. Таке розташування забезпечує можливість ознайомлення з документом усіх учасників громади, слугує превентивним інструментом запобігання порушенням та підвищує рівень відповідальності за дотримання етичних стандартів спілкування.

Висновки до 3 розділу.

Формування етичних стандартів тісно пов'язане з розвитком інформаційної та цифрової грамотності учасників віртуальних громад. Доцільно систематично здійснювати просвітницьку діяльність, спрямовану на популяризацію принципів коректного онлайн-спілкування, академічної доброчесності, критичного мислення та перевірки інформації. Освітні інформаційні кампанії, тематичні публікації та інтерактивні навчальні формати сприятимуть переходу від емоційно-реактивної моделі комунікації до усвідомленої та відповідальної інформаційної поведінки.

Окремої уваги потребує розвиток механізмів саморегуляції у віртуальних громадах. Заохочення експертних коментарів, підтримка користувачів, які демонструють високі зразки етичної поведінки, а також публічне схвалення конструктивних позицій формують позитивні комунікативні практики та зміцнюють внутрішні соціальні зв'язки. Саморегуляція має доповнювати модерацію та виконувати стабілізуючу функцію у цифровому середовищі.

З огляду на підвищену емоційну напруженість у кризових та соціально чутливих темах доцільно впроваджувати механізми цивілізованого обговорення конфліктних питань. До них належать тематичне структурування дискусій, використання інформаційних попереджень про конфліктний контент, а також відокремлення інформаційних повідомлень від дискусійних майданчиків. Такі заходи сприятимуть зниженню рівня агресії та підвищенню якості суспільного діалогу у віртуальних громадах.

Формування етичних стандартів у віртуальних громадах має здійснюватися як цілісний багаторівневий процес, що поєднує нормативне регулювання, активну модерацію, розвиток інформаційної культури користувачів і підтримку саморегулятивних механізмів. Реалізація запропонованих напрямів створює передумови для підвищення рівня відповідальної інформаційної поведінки, зменшення комунікативних конфліктів та зміцнення довіри у цифровому суспільстві.

ВИСНОВКИ

1. У процесі дослідження обґрунтовано, що інформаційна культура виступає ключовою умовою формування етичних стандартів спілкування та відповідальної інформаційної поведінки у віртуальних громадах, визначаючи рівень критичності мислення, комунікативної толерантності та соціальної відповідальності користувачів цифрового середовища.

2. Доведено, що інформаційна поведінка учасників віртуальних громад має багатовимірний характер і формується під впливом соціальних, психологічних, культурних та технологічних чинників, серед яких особливу роль відіграють алгоритмічні механізми платформ, анонімність, швидкість поширення контенту та групові норми взаємодії.

3. Теоретичний аналіз засвідчив, що етичні стандарти у віртуальних громадах виконують регулятивну, інтегративну та превентивну функції, забезпечуючи зниження рівня агресії, протидію дезінформації, підтримання конструктивного діалогу та формування довіри між учасниками

4. На основі контент-аналізу та порівняльного дослідження трьох віртуальних громад у соціальній мережі Facebook встановлено істотні відмінності у типах контенту, рівні мовного етикету, проявах агресії, ступені поширення маніпулятивних матеріалів та характері взаємодії учасників, що підтверджує різні моделі інформаційної поведінки у віртуальних середовищах.

5. Порівняльний аналіз засвідчив принципову різницю між трьома типами віртуальних громад. Громада «Новини вищої освіти» характеризується високим рівнем професійної залученості, але водночас підвищеною конфліктністю та слабкою етичною модерацією. Віртуальна громада сторінки «Вінницька міська рада» демонструє високий рівень громадянської активності та емоційної мобілізації, проте схильна до мовної агресії у питаннях публічного управління. Натомість віртуальна громада «Вінницяоблводоканал» вирізняється стабільною сервісною комунікацією, активною модерацією, низьким рівнем

фейковості та найбільш сформованими етичними стандартами інформаційної поведінки серед усіх досліджуваних цифрових середовищ

6. Результати аналізу сторінок «Вінницяоблводоканал» і «Вінницька міська рада» засвідчили, що навіть за умов офіційного статусу віртуальної громади відсутність публічно задекларованих етичних стандартів і чітких механізмів модерації знижує рівень інтерактивності та не забезпечує повною мірою контроль за інформаційною поведінкою користувачів.

7. У ході практичного дослідження розроблено правила модерації з чітко визначеними санкціями за порушення етичних стандартів спілкування та інформаційної поведінки, що створює основу для уніфікованого та прозорого реагування на прояви агресії, дезінформації, спаму та маніпулятивного контенту.

8. Обґрунтовано та сформовано Типове положення про модерацію віртуальної громади як прикладний інструмент нормативного регулювання цифрової комунікації, який може бути використаний у діяльності віртуальних громад різного типу для систематизації правил спілкування, підвищення рівня інформаційної культури та формування сталих етичних стандартів.

9. Узагальнення результатів теоретичного та практичного дослідження підтвердило, що ефективне формування етичних стандартів спілкування у віртуальних громадах можливе лише за умови поєднання інформаційно-просвітницьких заходів, формалізованого нормативного регулювання, активної модерації та розвитку механізмів саморегуляції, що має принципове значення для безпечного й відповідального функціонування цифрового суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Facebook-група «Новини вищої освіти» URL:
<https://www.facebook.com/groups/284339708674108/>
2. Facebook-сторінка «Вінницька міська рада» URL:
<https://www.facebook.com/Vinnytsia>
3. Facebook-сторінка «Вінницяоблводоканал» URL:
<https://www.facebook.com/vinvodokanal>
4. Анісімова О. М., Марценюк В. В. Самоорганізація та етична модерація у віртуальних громадах як прояв інформаційної культури користувача *Інформація та соціум*: збірник матеріалів X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 06 червня 2025 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2025. С. 10-14.
5. Белла М. В. До питання про комунікаційну природу віртуальних спільнот. *Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації*. 2017. № 4. С. 5-9. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/drsk_2017_4_3.
6. Бистрицький Є., Пролеєв С., Зимовець Р. *Комунікація і культура в глобальному світі*. Київ: Дух і літера, 2020. 416 с.
7. Глибовець М. М., Конюшенко О.В. Використання діяльності віртуальних спільнот для покращення інформаційного пошуку. *Наукові записки НаУКМА. Комп'ютерні науки*. 2014. Т. 163. С. 72-76. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAkn_2014_163_14.
8. Глушук О. Г. Культура спілкування в нових реаліях інформаційно-комунікаційного середовища. *Вісник Харківської державної академії культури. Серія : Соціальні комунікації*. 2019. Вип. 55. С. 7-15. URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/haksk_2019_55_3.
9. Гончаренко А. Олександрук І. Словотвірне освоєння новітніх англізмів на позначення популярних спільнот і сервісів віртуальної комунікації в

українській мові. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43(1). С. 155-161. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2021_43\(1\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2021_43(1)_24).

10. Данилюк Н. М. Віртуальна організаційна структура іт-компанії: маркетинговий та управлінський аспекти. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, березень 2022. № 24(52). С. 20–25.

11. Іванюк І.В. Досвід віртуальних навчальних спільнот у формуванні полікультурної компетентності учнів: міжнародний аспект.

12. Комунікативні технології інформаційного суспільства : монографія / [А. І. Гусев, Н. О. Довгань, О. В. Івачевська, Н. С. Малєєва, І. В. Петренко]; за наук. ред. А. І. Гусєва ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 142 с.

13. Конюкова І. Я. Соціально-культурні трансформації етикету в умовах інформаційного суспільства. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2017. Вип. 18. С. 111-131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kmss_2017_18_8.

14. Литвин В.. Віртуальна спільнота: переваги та недоліки. СЛОВО. 2018. №1 (73). URL: <http://dds.edu.ua/ua/articles/2/slovo/2018/2246-virtualna-spilnota-perevahy-ta-nedoliky-2019.htm>

15. Лукаш Г. П., Боровець С. С. Техніки передачі негативних повідомлень у діловому спілкуванні. Інформація та соціум: збірник матеріалів VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 02 червня 2023 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2023, 167 с. URL: <https://r2.donnu.edu.ua/items/41e25d47-68fb-4f9b-a7a5-19b3cf2754d7/full>

16. Лукаш Г., Анісімова О. Конфліктогени та їх роль у розв'язанні конфліктів. *Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи* : матеріали IX Міжнародної наук.-практ. конф., м. Полтава, 21 листопада 2024 р./ редкол. І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2024., 2024. С. 64-67. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/17521/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%202024.pdf>

17. Малицька І. Д. Віртуальні освітні спільноти – ефективний засіб формування ІКТ-компетентностей: досвід зарубіжних країн. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2013. Т. 38, вип. 6. С. 29-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2013_38_6_5.

18. Мاستикаш О. В. Особливості класифікації та аналізу віртуальних спільнот *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2017. № 6. С. 165-168.

19. Машкаров Ю. Г., Клімушин П.С. Віртуальна спільнота як домінантна складова інформаційного суспільства. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 2. С. 15-23.

20. Недбай В. Віртуальні співтовариства як нова форма суспільної самоорганізації. *Український науковий журнал Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікація*. 2020. №1-2.

21. Паздерська Р. С. Марковець О. В. Класифікація віртуальних спільнот. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2021. № 1. С. 37-44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_tekh_2021_1_9. DOI 10.31891/2307-5732-2021-293-1-37-44.

22. Паздерська Р. С. Марковець О.В. Визначення контенту та стратегій підвищення його ефективності у віртуальних спільнотах. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2021. № 3. С. 69-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvpi_2021_3_11.

23. Палеха Ю. І. Інформаційна культура особи, суспільства, організації : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 404 с.

24. Палеха Ю. І., Палеха О.Ю., Горбань Ю.І. Інформаційна культура: навч. посібн. / за заг. ред. проф. Палехи Ю.І. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 400 с.

25. Пелешишин А. М., Гумінський Р. В. Модель інформаційного середовища віртуальної спільноти. *Східно-Європейський журнал передових технологій*. 2014. № 2(2). С. 10-16. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vejpte_2014_2\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vejpte_2014_2(2)_3).

26. Перекрест А. Дружиніна В., Морозов Ю., Ноженко В. Використання технологій доповненої та віртуальної реальності під час створення інноваційної екосистеми громад. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2023. Вип. 3. С. 62-73. URL: .

27. Пода Т. А. Віртуальні мережеві спільноти: проблема відчуження. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2024. № 2. С. 46-52.

28. Прудникова О. В. Ціннісне підґрунтя інформаційної культури суб'єктів віртуального простору. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 3. С. 171-177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2017_3_22.

29. Прудникова О. В. Інформаційна культура віртуального простору: філософська рефлексія. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2014. Вип. 42. С. 136-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2014_42_15.

30. Прудникова О. В. Інформаційна культура суб'єктів віртуальних комунікацій. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2018. № 3. С. 43-52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2018_3_6.

31. Рекомендації етичної комісії НПА щодо поведінки психологів в цифровому середовищі / Розробники: Адамова О., Алексеєнко К., Бартош О., Кожевнікова К., Кузіна-Рудіна В. та ін. Київ, 2025. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://npa-ua.org/pub/files/3bdc4606b55c24d1.pdf>

32. Романишин Ю. Функціонування електронної модерації віртуальних навчальних спільнот у закладах вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31(4). С. 99-107. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_31\(4\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_31(4)_17).

33. Соляник С. Ф. Віртуальна реальність як феномен культури інформаційного суспільства. *Перспективи*. Соціально-політичний журнал. 2021. № 2. С. 95-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Perspekt_2021_2_14.

34. Стовелл Л. Життя онлайн. Як уберегтися від кібербулінгу, вірусів та інших халеп в інтернеті. Видавництво Книголав, 2020. 144 с.

35. Суржик А. Формування культури ділового спілкування засобами інформаційно-комунікативних технологій. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 131. С. 189-192. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_131_52.

36. Телька І. Соцмережі – віртуальна реальність, що творить наше повсякдення. *Медіахаб «Діалог»*. 26.11.2020. URL: <https://surl.li/ymaifo>

37. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України / О. М. Анісімова, Л. А. Ковальська, Г. П. Лукаш, О. В. Прігунов, О. С. Щербіна, Т. М. Яворська. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. 185 с.

38. Федорчак Т. П. Вплив інтернету на формування віртуальних спільнот та розширення меж громадянського суспільства в умовах широкомасштабної війни з РФ. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*. 2023. Т. 13. С. 161-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mfapim_2023_13_11.

39. Фейсбук. Повернись живим. URL: https://www.facebook.com/backandalive/?locale=uk_UA

40. Філіпова Л. Я. Роль комп'ютерної етики в формуванні інформаційної культури користувачів комп'ютерно-мережевого середовища (за книгою американського етика Дебори Джонсон). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2019. № 3. С. 75-80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2019_3_11.

41. Черниш Т. М. Віртуалізація як становлення нової форми світоглядної культури та нового типу взаємодії в інформаційно-мережевому просторі. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 116. С. 212-217. URL: .

42. Шабала Є.Є., Ключова В.В. Інформаційна культура: конспект лекцій. Київ: КНУБА, 2023. 100 с.

43. Шелестова Л.М. Інформаційна культура. *Українська бібліотечна енциклопедія*. URL: <https://surl.li/idmseh>

44. Штомпка Пйотр. Моральні відносини та моральний простір. *Соціальний капітал. Теорія міжособистісного простору*. Видавництво Дух і Літера, 2022. С. 165–224.

45. Що таке Reddit: Як і навіщо користуватися соціальним сайтом. *Root Nation* (укр.). 17 листопада 2018. Архів оригіналу за 6 квітня 2020.

ДОДАТОК А

ТИПОВЕ ПОЛОЖЕННЯ

про модерацію віртуальної громади

1. Загальні положення

Це Типове положення визначає мету, принципи, завдання, механізми та заходи модерації у віртуальній громаді з метою формування та підтримання етичних стандартів спілкування й відповідальної інформаційної поведінки її учасників.

Положення може застосовуватися у діяльності віртуальних громад різного типу, зокрема освітніх, муніципальних, корпоративних, сервісних та громадських.

Модерація віртуальної громади розглядається як складова процесу формування інформаційної культури учасників та забезпечення безпечного, конструктивного і правомірного цифрового середовища.

2. Мета і завдання модерації

Метою модерації є забезпечення дотримання етичних стандартів спілкування, запобігання деструктивним формам комунікації та формування у користувачів культури відповідальної інформаційної поведінки.

Основними завданнями модерації є:

забезпечення дотримання правил спілкування у віртуальній громаді;

запобігання поширенню недостовірної, маніпулятивної та образливої інформації;

захист учасників від мови ворожнечі, дискримінації та агресії;

підтримка конструктивного діалогу й саморегуляції спільноти;

підвищення рівня інформаційної культури користувачів.

3. Принципи модерації

Модерація у віртуальній громаді здійснюється на засадах законності, прозорості, рівності учасників, поваги до людської гідності, об'єктивності, відповідальності та пріоритету етичних норм.

Забороняється вибіркове застосування санкцій, дискримінація учасників за будь-якими ознаками та обмеження свободи висловлювань, що не порушують установлених правил.

4. Права та обов'язки модераторів

Модератори мають право:

перевіряти публікації та коментарі на відповідність етичним стандартам;

видаляти матеріали, що порушують це Положення;

виносити попередження користувачам;

обмежувати або припиняти доступ до участі у громаді у випадках систематичних порушень;

закривати дискусії у разі виникнення конфліктних ситуацій.

Модератори зобов'язані:

діяти неупереджено та прозоро;

надавати користувачам роз'яснення щодо причин застосування санкцій;

сприяти формуванню культури відповідального спілкування;

не допускати зловживання повноваженнями.

5. Обов'язки учасників віртуальної громади

Учасники віртуальної громади зобов'язані дотримуватися норм етичного спілкування, поважати гідність інших осіб, не допускати дискримінаційних висловлювань, перевіряти інформацію перед її поширенням та уникати маніпулятивних форм подання матеріалів.

Кожен учасник має право звертатися до модераторів зі скаргами на порушення етичних норм та вимагати розгляду таких звернень.

6. Заходи реагування на порушення етичних стандартів

У разі порушення етичних стандартів застосовуються такі заходи реагування:

при використанні образливої лексики, персональних звинувачень, мови ворожнечі здійснюється негайне видалення контенту та офіційне попередження користувача;

у разі повторного порушення застосовується тимчасове обмеження можливості коментування строком від однієї до семи діб;

за систематичні порушення передбачається повне блокування доступу користувача до віртуальної громади;

у випадку поширення фейкової або маніпулятивної інформації матеріал підлягає маркуванню або видаленню з обов'язковим роз'ясненням причин;

у разі умисного багаторазового поширення дезінформації застосовується тимчасова або постійна заборона на публікацію матеріалів;

у випадку спаму, прихованої реклами або порушення тематичної спрямованості громади контент підлягає негайному видаленню без попередження, а за повторне порушення застосовується обмеження доступу.

7. Порядок розгляду скарг

Скарги на порушення етичних стандартів подаються через засоби зворотного зв'язку платформи або безпосередньо адміністрації громади.

Скарги підлягають розгляду модераторами у строк до трьох робочих днів з моменту їх надходження.

Рішення модерації є обов'язковим для виконання всіма учасниками віртуальної громади.

8. Заключні положення

Це Типове положення може бути адаптоване до специфіки конкретної віртуальної громади з урахуванням її мети, аудиторії та функціонального призначення.

Положення набирає чинності з моменту його оприлюднення у межах відповідної віртуальної громади та є обов'язковим для виконання всіма учасниками.